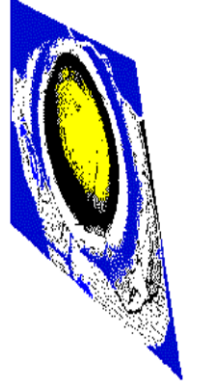

Archeologische Verwachtings- en Beleidskaart Gemeente Papendrecht

J. Ras

Archeologische Verwachtings- en Beleidskaart Gemeente Papendrecht

J. Ras

Archeologische Verwachtings- en Beleidskaart Gemeente Papendrecht

J. Ras

SOB Research,
Instituut voor Archeologisch en Aardkundig Onderzoek

© SOB Research
Heinoord, juli 2012

ISBN/EAN: 978-94-6192-018-8

Projectnummer: 1859-1104

Archeologische Verwachtings- en Beleidskaart Gemeente Papendrecht

Inhoud

1.	Inleiding	3
1.1	Aanleiding	3
1.2	Opdrachtverlening	4
1.3	Doel van het onderzoek	5
1.4	Fasering	5
1.5	Onderzoeksteam	5
1.6	Woord van dank	5
2.	Onderzoekssysteem: gehanteerde methoden en technieken	7
2.1	Archiefonderzoek	7
2.2	Uitwerking en rapportage	7
3.	Resultaten archiefonderzoek	9
3.1	Geologische en bodemkundige gegevens	9
3.2	Archeologische gegevens	19
3.3	Historische gegevens	27
4.	Archeologische Verwachtings- en Beleidskaart	35
4.1	Archeologische Verwachtingskaart	35
4.2	Archeologische Beleidskaart	36
	Literatuur	39
	Verklarende woordenlijst	45
Bijlage 1:	Administratieve gegevens	47
Bijlage 2:	Archeologische en geologische tijdschaal	49
Bijlage 3:	Overzicht voor het Holocene gebied van de gebruikelijke lithostratigrafische indeling en de vertaling naar de lithostratigrafie naar De Mulder et. al, 2003	51
Bijlage 4:	SOB Research: Gegevens	53
	Losse bijlage: Archeologische Verwachtingskaart Gemeente Papendrecht	
	Losse bijlage: Archeologische Beleidsadvieskaart Gemeente Papendrecht	

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De afgelopen jaren heeft een ontwikkeling plaatsgevonden, waarbij in toenemende mate archeologische aspecten een rol zijn gaan spelen in het proces van de ruimtelijke ordening. Deze ontwikkeling hangt samen met de ratificatie door de Staten Generaal van het 'Verdrag van Malta' in maart 1998 en de daarop volgende beleidsontwikkelingen. In het in 1992 tussen de lidstaten van de Raad van Europa overeengekomen verdrag is vastgelegd dat het ongewenst is dat archeologische waarden onbedoeld en ongedocumenteerd verloren gaan als gevolg van inrichtingswerkzaamheden en dat archeologische waarden zoveel mogelijk in situ behouden dienen te blijven, waarbij deze uitgangspunten werden gekoppeld aan het proces van ruimtelijke ordening.

Afbeelding 1. Ligging van het onderzoeksgebied in Nederland.

Met ingang van 1 september 2007 is de nieuwe Wet op de archeologische monumentenzorg (WAMz) van kracht geworden. Dit is een wijzigingswet, ter actualisering van een aantal wetten, met het doel om een betere bescherming van archeologische waarden te waarborgen. Deze wijziging betreft de Monumentenwet 1988, de Ontgrondingenwet, de Wet Milieubeheer en de Woningwet. Als gevolg van deze wetswijziging zal er vooral sprake zijn van een verschuiving van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden naar gemeentelijke overheden. Ook de wijziging van de Wet op de ruimtelijke ordening (per 1 juli 2008) speelt hierbij een rol. De gemeente is bevoegd tot het voeren van een volledig zelfstandig archeologiebeleid, mede in samenhang met het vergunningbeleid op het gebied van de ruimtelijke ordening, met uitzondering van:

1. vergunningplichtige ruimtelijke ingrepen in door de provincie aangewezen archeologische attentiegebieden
2. ruimtelijke ingrepen op basis van een ontgrondingvergunning
3. ingrepen in provinciale waterwegen
4. gemeentegrensoverschrijdende projecten
5. projecten waarbij de Provincie Zuid-Holland verstoorder is
6. ruimtelijke ingrepen binnen (archeologische) rijksmonumenten

Voor de onder 1 tot en met 5 genoemde situaties heeft de provincie nog altijd belangrijke bevoegdheden; voor de onder 6 genoemde situatie heeft de rijksoverheid (de Minister van OCW) wettelijke bevoegdheden. Ook bij zeer grote projecten, waarvoor een Milieueffectrapportage (m.e.r.) verplicht is, heeft de rijksoverheid nog bevoegdheden. Bij niet-vergunningsplichtige projecten en/of werkzaamheden is er feitelijk geen Bevoegde Overheid. Alleen in zeer uitzonderlijke gevallen kan de minister dan, op basis van Artikel 56 en Artikel 57 van de Monumentenwet 1988, in het belang van de archeologische monumentenzorg archeologisch onderzoek verplicht stellen.

In de meeste gevallen is de gemeente de Bevoegde Overheid ten aanzien van de archeologische monumentenzorg. Na de invoering van de nieuwe wetgeving zijn de gemeenten belast met de verantwoordelijkheid om deze taken zelfstandig op zich te nemen en moeten zij een eigen archeologiebeleid ontwikkelen. Dit kan onder meer betreffen het doen opstellen van archeologische beleidsplannen, meer gedetailleerde archeologische verwachtingskaarten en het opnemen van bepalingen ten aanzien van de bescherming van archeologische waarden in gemeentelijke verordeningen (als onderdeel van het beleid op het gebied van ruimtelijke ordening, monumentenzorg en cultuurhistorie).

De invoering van het Verdrag van Malta, en de wijziging van de Monumentenwet, waarbij een grotere verantwoordelijkheid van gemeentelijke overheden met betrekking tot archeologische belangen wordt vereist, is ook van invloed op het beleid ten aanzien van de ruimtelijke ordening van de gemeente Papendrecht. De gemeente Papendrecht heeft in een vroeg stadium geanticipeerd op deze ontwikkelingen, door al eind 2005 opdracht te verstrekken voor het opstellen van een Archeologisch Beleidsplan.

1.2 Opdrachtverlening

Voor een verantwoorde inschatting van het belang van het bodemarchief van de gemeente Papendrecht, de afbakening van de belangrijkste archeologische zones binnen het grondgebied van deze gemeenten de vertaling van deze informatie naar de actuele en in de nabije toekomst te verwachten ruimtelijke inrichtingsplannen, is specifieke informatie nodig. De gemeente Papendrecht heeft SOB Research daarom verzocht om een plan van aanpak op te stellen voor een Archeologisch Beleidsplan. Op basis van het door SOB Research opgestelde plan van aanpak ("Archeologisch Beleidsplan en Monumentenverordening, Gemeente Papendrecht: Plan van Aanpak", d.d. 25 oktober 2005) is door de gemeente Papendrecht aan SOB Research opdracht verleend om een Archeologisch Beleidsplan voor de gemeente Papendrecht op te stellen.

Een eerste, voorlopige conceptversie van het beleidsplan is aangeleverd in december 2005. Hierin zijn reacties verwerkt, ook van de provincie Zuid-Holland. In juni 2008 en april 2011 heeft de gemeente Papendrecht SOB Research verzocht om het beleidsplan te actualiseren. Dit vooral voor wat betreft de inmiddels gerealiseerde wijzigingen van de wet- en regelgeving en met het oog op de archeologische vindplaatsen binnen de gemeente Papendrecht die na augustus 2006 zijn ontdekt. De laatste actualisatie heeft geleid tot de nu voorliggende Archeologische Verwachtings- en Beleidskaart.

1.3 Doel van het onderzoek

De doelstelling van de Archeologische Verwachtings- en Beleidskaart is om een (wetenschappelijke) basis te bieden voor de ontwikkeling van een verantwoord gemeentelijk archeologisch beleid voor de gemeente Papendrecht. Het gemeentelijk archeologisch beleid van de gemeente Papendrecht zal er op gericht zijn om archeologische belangenafwegingen te verankeren in het proces van ruimtelijke ordening, in het kader van een vergunningenprocedure.

Het onderzoek door SOB Research heeft zich gericht op de volgende aandachtspunten:

- de geologie en landschapsgeschiedenis van de verschillende delen van het grondgebied van de gemeente Papendrecht (dit vooral als indicator voor bewoningsmogelijkheden in het verleden)
- archeologische en historische informatie
- de kans op de aanwezigheid van archeologische waarden in de verschillende deelgebieden, gebaseerd op archeologische, historische en geologische gegevens
- de vertaling van de onderzoeksresultaten in een Archeologische Verwachtings- en Beleidskaart

1.4 Fasering

Na de opdrachtverlening is een begin gemaakt met het onderzoek. Aangezien een volledige veldkartering van het grondgebied van de gemeente Papendrecht (ruim 1000 hectare) vanuit een kostentechnisch standpunt niet haalbaar was en ook vanuit het perspectief van de voorgenomen ruimtelijke inrichtingsplannen niet noodzakelijk was, is gekozen voor een uitgebreide inventarisatie van reeds beschikbare gegevens (uitgebreid bureauonderzoek).

Op basis van archiefonderzoek (van de beschikbare archeologische, historische en geologische archieven) is een overzicht samengesteld van de aanwezige archeologische en aardkundige waarden en is de Archeologische Verwachtings- en Beleidskaart opgesteld.

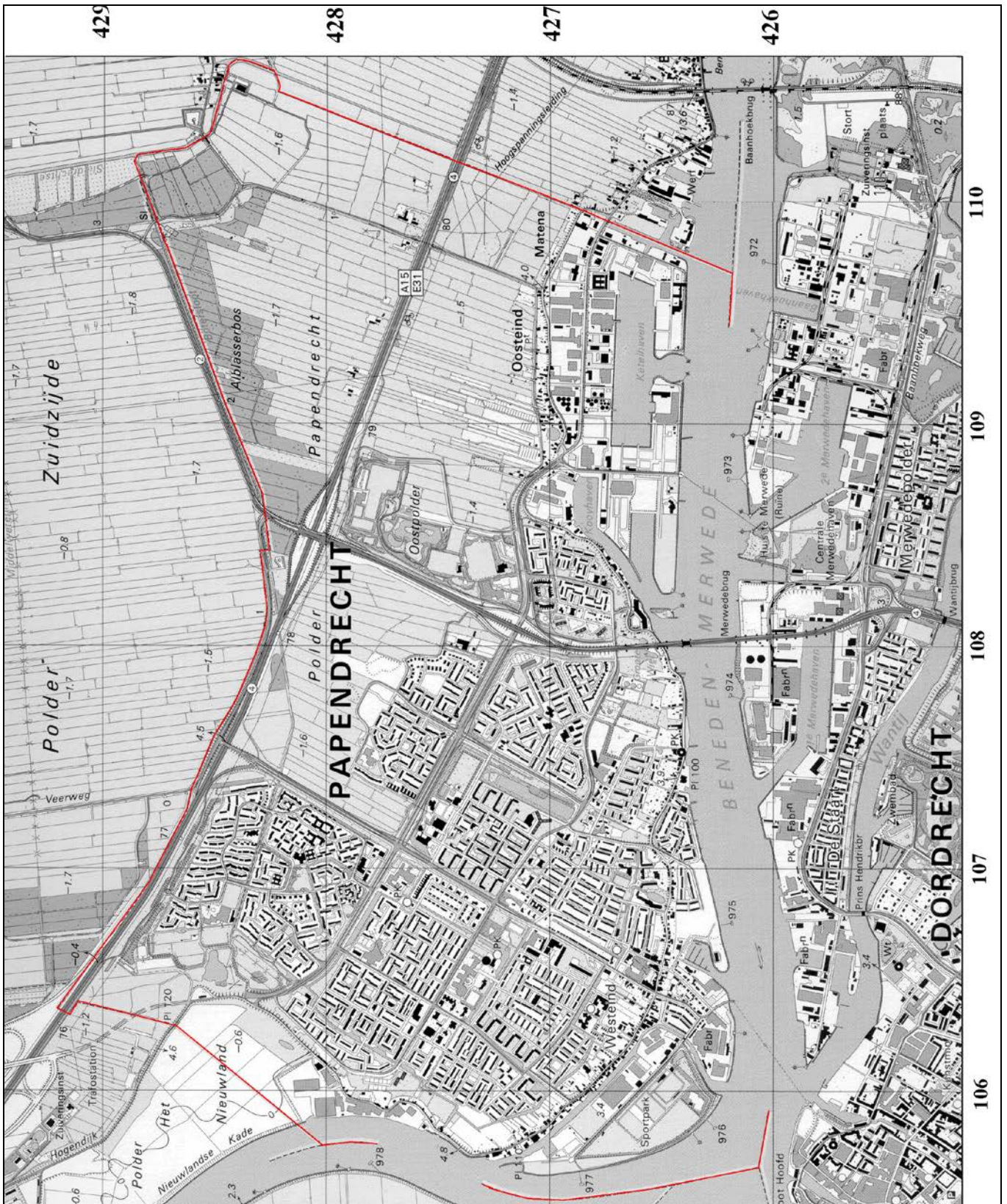
1.5 Onderzoeksteam

Het onderzoek werd uitgevoerd door:

H. W. D. van den Engel	digitale grafische uitwerking
F. A. van Meurs	digitale grafische uitwerking
J. Ras	archiefonderzoek, digitale grafische uitwerking en rapportage

1.6 Woord van dank

Een bijzonder woord van dank gaat uit naar de heer T. Koorevaar en de heer C. van der Esch (Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland, Afdeling 11, Lek- en Merwestreek voor hun waardevolle bijdragen aan het onderzoek.

Afbeelding 2. De ligging van het onderzoeksgebied (rood omkaderd), geprojecteerd op een uitsnede van de topografische kaart. Schaal 1: 25.000.

2. Onderzoekssysteem: gehanteerde methoden en technieken

2.1 Archiefonderzoek

In het kader van het onderzoek zijn diverse archieven geraadpleegd om optimaal gebruik te kunnen maken van reeds beschikbare of alsnog destilleerbare informatie over de landschaps- en bewoningsgeschiedenis van het gebied.

Hierbij is vooral gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

- de reeds bekende archeologische gegevens (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE: ARCHIS2, CAA en AMK) en Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland, Afdeling 11, Lek- en Merwestreek
- Bosch, J. H. A. en H. Kok: Toelichtingen bij de Geologische Kaart van Nederland 1: 50.000, Blad Gorinchem West (38W), Rijks Geologische Dienst; Haarlem: 1994
- de beschikbare historische (topografische) kaarten en andere historische informatie voor het gebied.
- Rijks Geologische Dienst: De Geologische Kaart van Nederland 1: 50.000, Blad Gorinchem - West (38W); Haarlem: 1994
- Stichting voor Bodemkartering: Alblasserwaard, Bodemkundige Overzichtskaart; Wageningen: 1959

2.2 Uitwerking en rapportage

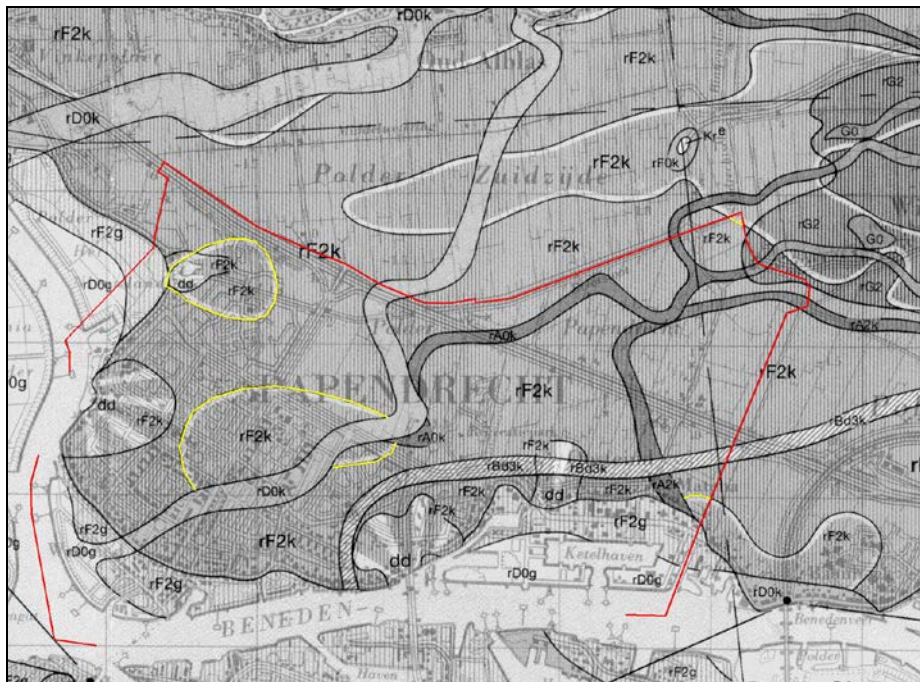
Tijdens en na het onderzoek zijn de onderzoeksgegevens uitgewerkt en geanalyseerd. Ter afronding van het archeologisch onderzoek is het nu voorliggende eindrapport samengesteld.

3. Resultaten archiefonderzoek

3.1 Geologische en bodemkundige gegevens

Voor een analyse van de geologische opbouw van het onderzoeksgebied is vooral gebruik gemaakt van het kaartblad 38 West Gorinchem van de Geologische Kaart van Nederland, schaal 1: 50.000 en van de Bodemkundige Overzichtskaart van Alblasterwaard, schaal 1: 10.000 (Stiboka, 1959). Een nadeel bij het gebruik is de relatieve grofschaligheid van de kaarten; de informatie is niet bedoeld en ook niet bruikbaar voor een beoordeling op perceelniveau. Wel bieden de kaarten kaders voor een globale inschatting van de geologische en paleogeografische situatie.

Voordat in de voorlaatste ijstijd, het Saalien, het landschap met ijs werd bedekt, stroomden de Rijn en de Maas naar het noorden. Gedurende het verloop van het Saalien drong het landijs vanuit het noorden Nederland binnen. Door de ijsbedekking waren de rivieren niet meer in staat hun water naar het noorden af te voeren en werden zij gedwongen langs de zuidrand van het landijs naar het westen af te buigen. Deze stroomrichting is tot op heden zo gebleven.

Afbeelding 3. De ligging van het onderzoeksgebied (rood omkaderd), geprojecteerd op een bewerkte uitsnede van de Geologische Kaart van Nederland, schaal 1: 50.000. De ligging van zones waar zich binnen het onderzoeksgebied rivierduinen in de ondergrond bevinden is geel omlijnd.

Vanaf het Laat-Saalien tot in de eindfase van de laatste ijstijd, het Laat-Weichselien of Laat-Glaciaal, en zelfs tot in het Vroeg-Holoceen werd in het gebied van de grote rivieren een dik pakket grindrijke, grove zanden afgezet. Deze riviersedimenten behoren tot de Formatie van Kreftenheye. Vanaf de laatste fase van het Weichselien ontstond als gevolg van een geleidelijk opkomende verbetering van het klimaat een dichter vegetatiedek, waardoor meer water werd vastgehouden. De hierdoor veroorzaakte, verminderde waterafvoer had tot gevolg dat de rivierlopen zich in enkele hoofdgeulen in hun eigen afzettingen begonnen in te snijden.

Bij extreem hoog water werd vanuit deze meanderende hoofdgeulen klei afgezet (de Afzettingen van Wychen). Gedurende de droge perioden van het Jonge Dryas vond verstuiving van rivierzanden plaats en werden ten oosten van de dalbodems rivierduinen gevormd. Deze uit eolisch zand gevormde rivierduinen, daar waar ze aan het oppervlak komen donken genoemd, worden eveneens tot de Formatie van Kreftenheye gerekend.

Afbeelding 4. De ligging van het onderzoeksgebied (blauw omkaderd), geprojecteerd op een bewerkte, uitvergroete uitsnede van Bijkaart 1 Bovenkant van de pleistocene zandafzettingen: Formaties van Twente en Kreftenheye, van de Geologische Kaart van Nederland, schaal 1: 100.000. Schaal 1: 50.000. De weergegeven waarden betreffen meters beneden NAP. Ter plaatse van de zones waar zich rivierduinen bevinden (Formatie van Kreftenheye) kan de top van deze afzettingen worden aangetroffen tussen 12 meter –NAP en 8 meter –NAP. Daar waar grijze zones zijn aangeduid is de Formatie van Twente en/of Kreftenheye tot grote diepte geërodeerd, onder invloed van latere rivierwerking.

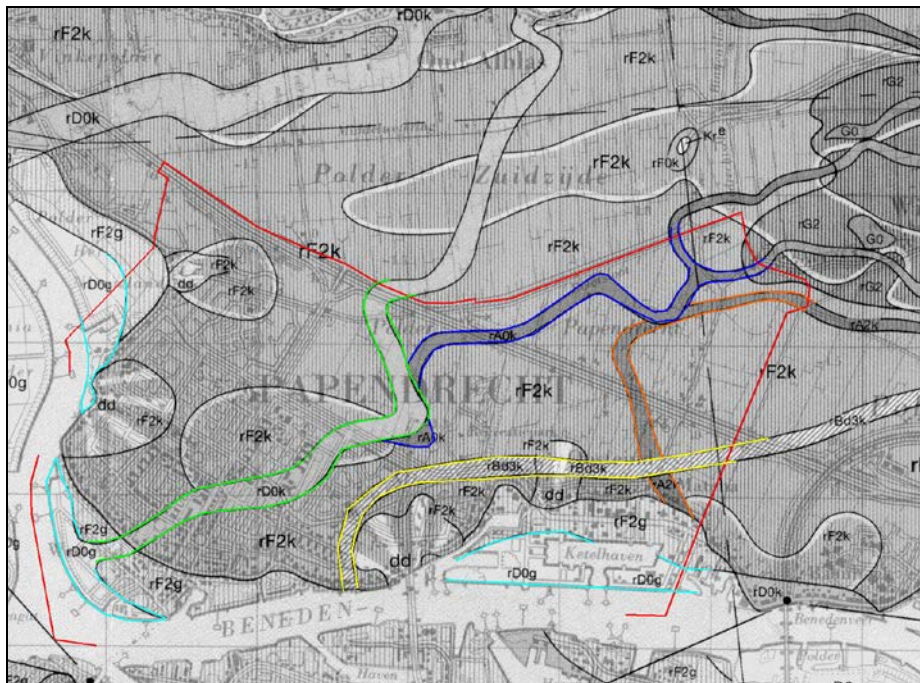
Vanaf de aanvang van het Atlanticum (6000-3300 voor Chr.) werd het landschap ter plaatse van en rondom het onderzoeksgebied bedekt met veen- en kleilagen. Aanvankelijk verliep de sedimentatie langzaam, maar vanaf circa 4500 voor Chr. verliep de sedimentatie sneller. Op de Formatie van Kreftenheye werd een pakket van blauwgrijze klei afgezet. Dit kleipakket werd vervolgens afgedekt door Hollandveen, dat hoofdzakelijk is gevormd vanaf het begin van het Atlanticum tot in het Subatlanticum. Het pakket Hollandveen wordt verschillende malen onderbroken door vertandingen met geul- en oeverafzettingen en komkleiafzettingen uit de verschillende Gorkumperioden (Gorkum II tot en met IV) uit het Atlanticum en Vroeg-Subboreaal. Vanaf circa 1800 voor Chr. werd de veengroei onderbroken door afzettingen uit de verschillende Tiel-perioden (Tiel O tot en met III). De bedijking van het gebied vanaf circa 1100 A.D. maakte een einde aan de veenvorming en de sedimentatie van de Afzettingen van Tiel.

Afbeelding 5. De ligging van het onderzoeksgebied (rood omkaderd), geprojecteerd op een uitvergroete uitsnede van de Geologische Kaart van Nederland, schaal 1: 50.000. Schaal 1: 25.000.

Binnen het onderzoeksgebied kunnen op basis van de Geologische Kaart van Nederland, schaal 1: 50.000, Blad 38 West Gorinchem (zie Afbeelding 5), de volgende geologische zones worden onderscheiden:

- het grootste deel van het onderzoeksgebied maakt deel uit van een zone met code rF2k. Hier zijn Afzettingen van Tiel (komafzettingen), op een afwisseling van Hollandveen met Afzettingen van Gorkum (kom- en oeverafzettingen) aanwezig.
- binnen het onderzoeksgebied is een aantal stroomruggen: weergegeven met code rD0k (Afzettingen van Tiel (kom- op geulafzettingen)), code rA0k (Afzettingen van Tiel (komafzettingen) op Hollandveen op Afzettingen van Gorkum (geulafzettingen)), code rA2k (Afzettingen van Tiel (komafzettingen) op een afwisseling van Hollandveen met Afzettingen van Gorkum (kom- en oeverafzettingen) op Afzettingen van Gorkum (geulafzettingen)) en code rBd3k (Afzettingen van Tiel (komafzettingen met een Hollandveen-inschakeling op geulafzettingen) op een afwisseling van Afzettingen van Gorkum (kom- en oeverafzettingen) met Hollandveen). (zie voor ouderdom van de stroomgordels Afbeelding 6).

Afbeelding 6. De ligging van het onderzoeksgebied (rood omkaderd), geprojecteerd op een bewerkte uitsnede van de Geologische Kaart van Nederland, schaal 1: 50.000. De ligging van stroomruggen is in kleur geaccentueerd. Op basis van Bijkaart 2, ouderdom van de holocene stroomgordels van de Geologische Kaart is de ouderdom van deze stroomgordels vastgesteld.

Groen: actief in Vroeg-Subatlanticum, tot circa 0 (Romeinse Tijd). Dit betekent dat zich op deze stroomrug bewoningssporen vanaf de Romeinse Tijd kunnen bevinden. Deze stroomrug is benoemd als 'Papendrechtse Stroomrug'.

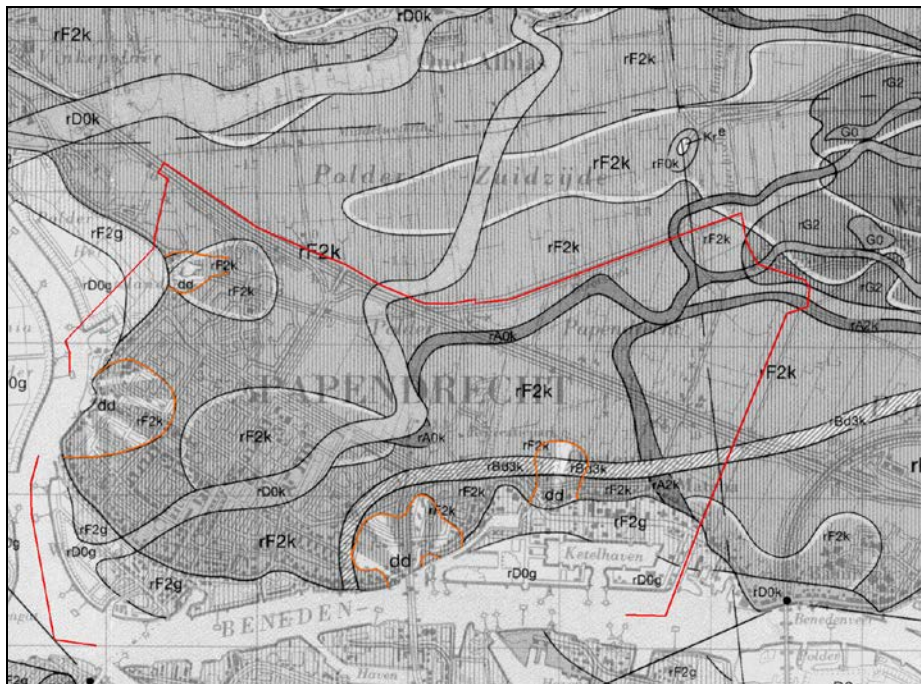
Geel: actief in Laat-Subboreaal, tot circa 3000 Before Present (Late Bronstijd). Dit betekent dat zich op deze stroomrug bewoningssporen vanaf de Late Bronstijd kunnen bevinden. Deze stroomrug is benoemd als 'Sliedrechtse Stroomrug'.

Oranje: actief in Midden-Atlanticum, tot circa 6200 Before Present (Laat Mesolithicum). Dit betekent dat zich ter plaatse van deze stroomrug bewonings- of activiteitssporen vanaf het Laat Mesolithicum kunnen bevinden.

Donkerblauw: actief in Vroeg-Subboreaal, tot circa 3800 Before Present (Vroege Bronstijd). Dit betekent dat zich op deze stroomrug bewoningssporen vanaf de Vroege Bronstijd kunnen bevinden.

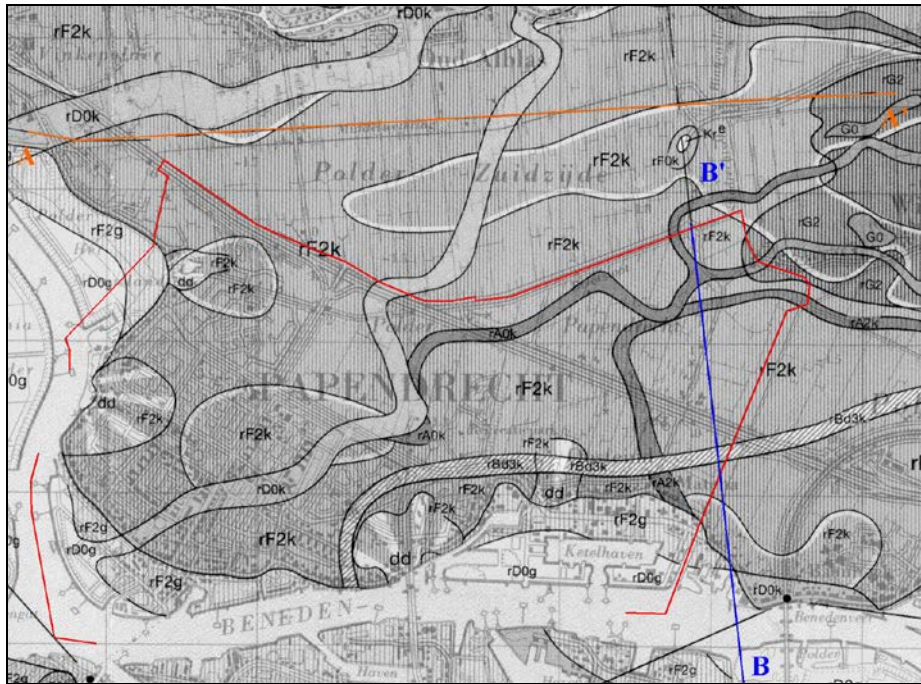
Lichtblauw: actief in Midden- en Laat-Subatlanticum, vanaf circa 0 A.D. (Romeinse Tijd) tot heden. Dit betekent dat zich op deze 'stroomrug' bewoningssporen vanaf de Late Middeleeuwen/Nieuwe Tijd kunnen bevinden.

- delen van het westelijke en zuidelijke deel van het onderzoeksgebied maken deel uit van de stroomrug van de huidige Beneden-Merwede (code rD0g). Hier zijn Afzettingen van Tiel (geulafzettingen, eventueel bedekt door oeverafzettingen, zie voor ouderdom van de stroomgordel Afbeelding 6) aanwezig. Direct ten noorden of ten oosten grenzend aan deze 'stroomrug' zijn zones met code rF2g (Afzettingen van Tiel (oeverafzettingen) op een afwisseling van Hollandveen met Afzettingen van Gorkum (kom- en oeverafzettingen) aanwezig. Dit betreft de oeverzones van de Beneden-Merwede en haar voorgangers.
- op vier locaties is sprake van dijkdoorbraakafzettingen (code dd). Hier zijn, onder invloed van dijkdoorbraken in de Late Middeleeuwen of Nieuwe Tijd, op het bestaande profiel Afzettingen van Tiel afgezet (zie Afbeelding 7).

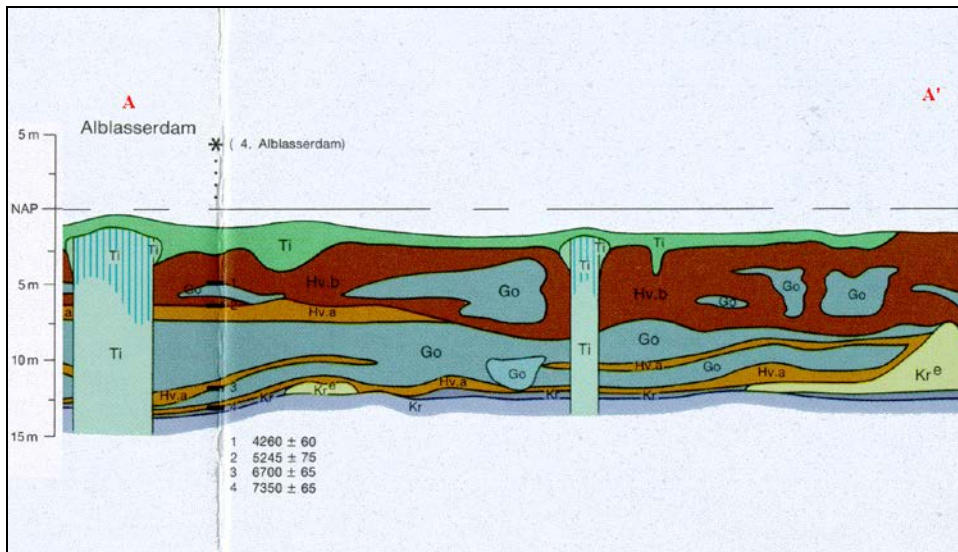

Afbeelding 7. De ligging van het onderzoeksgebied (rood omkaderd), geprojecteerd op een bewerkte uitsnede van de Geologische Kaart van Nederland, schaal 1: 50.000. De ligging van dijkdoorbraakafzettingen is oranje geaccentueerd.

- het noordoostelijke deel van het onderzoeksgebied maakt deel uit van een zone met code rG2 (Hollandveen op een afwisseling van Afzettingen van Gorkum (kom- en oeverafzettingen) met Hollandveen).

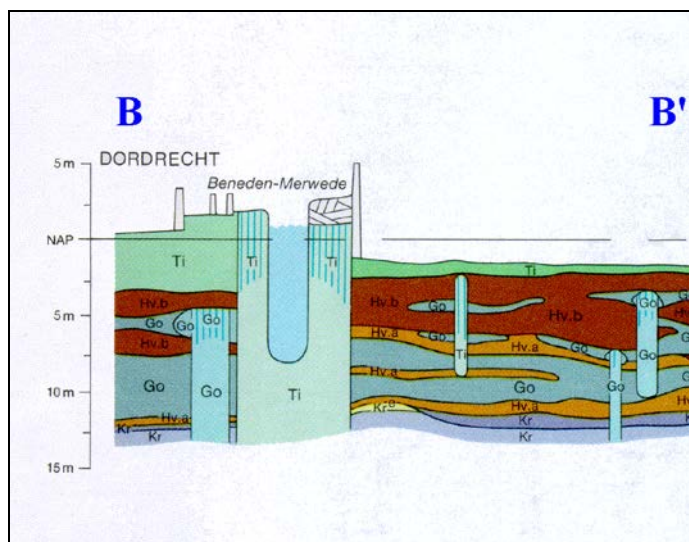

Afbeelding 8. De ligging van het onderzoeksgebied (rood omkaderd), geprojecteerd op een bewerkte uitsnede van de Geologische Kaart van Nederland, schaal 1: 50.000. De ligging van twee profiellijnen (A – A' en B – B') is in oranje en blauw weergegeven.

Afbeelding 9. Profiel A – A'. Naar Profielenblad 2, behorend bij de Geologische Kaart van Nederland, schaal 1: 50.000, Gorinchem West. Dit profiel ligt ten noorden van het grondgebied van de Gemeente Papendrecht.

- Kr: Formatie van Kreftenheye
- Kre: Formatie van Kreftenheye, eolisch (door wind verplaatst)
- Go: Afzettingen van Gorkum
- Hv: Hollandveen
- Ti: Afzettingen van Tiel (lichtblauw: geulafzettingen, groen: kom- of oeverafzettingen)

Afbeelding 10. Profiel B – B'. Naar Profielenblad 2, behorend bij de Geologische Kaart van Nederland, schaal 1: 50.000, Gorinchem West.

Kr: Formatie van Kreftenheye

Kre: Formatie van Kreftenheye, eolisch (door wind verplaatst)

Go: Afzettingen van Gorkum (lichtblauw: geulafzettingen, donkerblauw: kom- of oeverafzettingen)

Hv: Hollandveen

Ti: Afzettingen van Tiel (lichtblauw: geulafzettingen, groen: kom- of oeverafzettingen)

Ter plaatse van de gemeente Papendrecht worden op de Bodemkundige Overzichtskaart van Alblasterwaard, schaal 1: 10.000 (Stiboka, 1959), verschillende bodemkundige zones weergegeven (zie Afbeelding 11). Het grootste deel van het onderzoeksgebied ligt in een gebied met 'kleigronden op veen' (code KV). Deze kleigronden op veen worden echter doorsneden door een vertakt systeem van stroomruggen en stroomruggetjes. Deze worden aangeduid met code A ('lichte stroomruggronden') en code B ('zware stroomruggronden'). Tevens is er sprake van stroomruggen die met code KG zijn weergegeven. Dit betreft 'komgrond rustend op stroomruggrond of stroombeddinggrond'. Overslaggronden worden met code O aangeduid, en rood gearceerd. Sommige delen van het onderzoeksgebied zijn, bijvoorbeeld vanwege de aanwezigheid van bebouwing, niet gekarteerd.

Op basis van de bodemkaart kan de ligging van de verschillende stroomruggen binnen het onderzoeksgebied worden gereconstrueerd. De bodemkaart is op dit punt gedetailleerder dan de Geologische Kaart. Dit geldt in ieder geval voor de kleinere aftakkingen van de hoofdgeulen. Deze worden vanwege de grofschaligheid van de Geologische Kaart niet op deze kaart aangeduid. Opvallend is overigens dat de ligging van de hoofdgeulen op de bodemkaart niet helemaal overeenkomt met de ligging van deze geulen op de Geologische Kaart (zie Afbeelding 12).

Voor wat betreft de door de Mulder et al (de Mulder et al, 2003) voorgestelde nieuwe lithostratigrafie dient het volgende opgemerkt te worden. SOB Research is van mening dat deze nieuwe lithostratigrafische terminologie in het geheel geen meerwaarde biedt voor wat betreft de koppeling tussen archeologie en geologie. Integendeel: met name in het Holocene gebied gaan hiermee mogelijkheden voor een dergelijke koppeling verloren. Daarnaast is er geen goede koppeling mogelijk tussen reeds decennia lang uitgevoerd archeologisch onderzoek en de nieuwe voorgestelde lithostratigrafische terminologie. Tevens ontbreken ook geologische kaarten, waarbij deze terminologie is gehanteerd, zodat een betrouwbare presentatie niet mogelijk is. Het is vanuit haar eigen kwaliteitsborging dat SOB Research, zeker voor wat betreft het Holocene deel van Nederland, de gangbare lithostratigrafie toepast en vooralsnog zal blijven toepassen.

Afbeelding 11 (bladzijde 17). De ligging van het grondgebied van de gemeente Papendrecht (rood omkaderd), geprojecteerd op een verkleinde uitsnede van de Bodemkundige Kaart van de Alblasserwaard (Stiboka, 1959).
Schaal 1: 15.000. Herkomst reproductie: Speciale Collecties Bibliotheek Wageningen UR.

SOB RESEARCH

0 200 400 600 800 meter

Bodemkaart Gemeente Papendrecht
Herkomst reproductie:
Speciale Collecties, Bibliotheek Wageningen UR

Auteur : F.A. van Meurs

Schaal : 1:15.000

Datum : 16-06-2011

Afdeling :

Formaat : A3

Status : 2e concept

Copyright :

Projectie : Rijksdriehoekstelsel

Tekeningnummer : 1/1

SOB RESEARCH

0 200 400 600 800 meter

Geologie en Bodemkaart Gemeente Papendrecht

Herkomst reproductie bodem
Speciale Collecties, Bibliotheek Wageningen UR

Auteur : F.A. van Meurs

Schaal : 1:15.000

Datum : 16-06-2011

Afdeling :

Formaat : A3

Status : 2e concept

Copyright :

Projectie : Rijksdriehoekstelsel

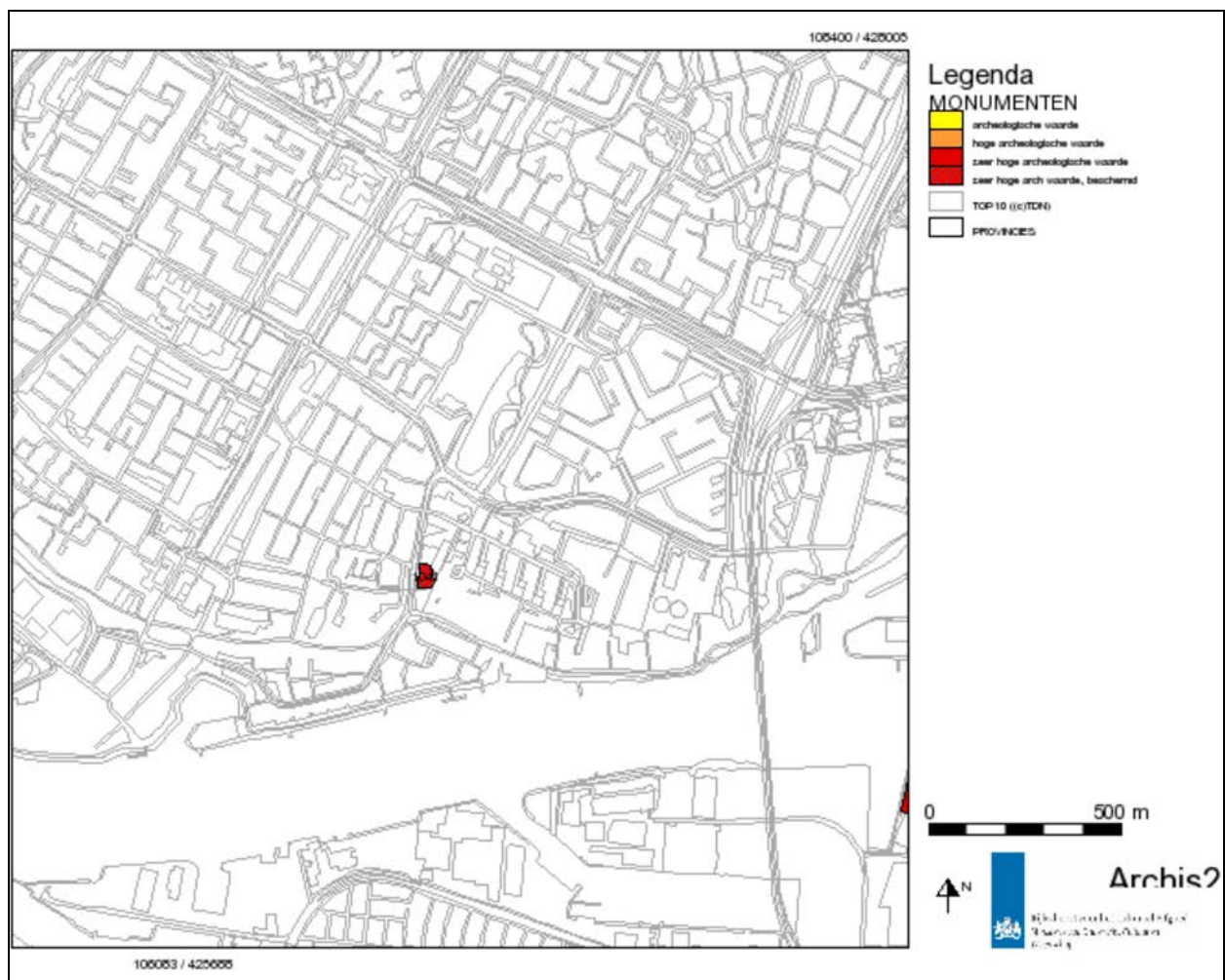
Tekeningnummer : 1/1

Afbeelding 12 (bladzijde 18). De ligging van het grondgebied van de gemeente Papendrecht, geprojecteerd op een verkleinde uitsnede van de Bodemkundige Kaart van de Alblasserwaard (Stiboka, 1959) en een vergrote uitsnede van kaartblad 38 West Gorinchem van de Geologische Kaart van Nederland. Schaal 1: 15.000. Herkomst reproductie: Speciale Collecties Bibliotheek Wageningen UR.

3.2 Archeologische gegevens

Voor een overzicht van reeds bestaande kennis ten aanzien van archeologische vindplaatsen binnen en in de directe omgeving van het grondgebied van de gemeente Papendrecht werden de archieven van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RCE-ARCHIS2) en de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland, afdeling Lek- en Merwestreek geraadpleegd.

Op de Archeologische Monumentenkaart Zuid-Holland (ARCHIS2) wordt binnen de gemeentegrenzen van de gemeente Papendrecht één Archeologisch Monument weergegeven. Dit betreft:

Afbeelding 13. De ligging van Monumentnummer 1041 (CMA-nummer 38C-011): Edelweisslaan/Van Esiaan, ‘Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd’, in de bebouwde kom van Papendrecht. Bron: ARCHIS2, 2011.

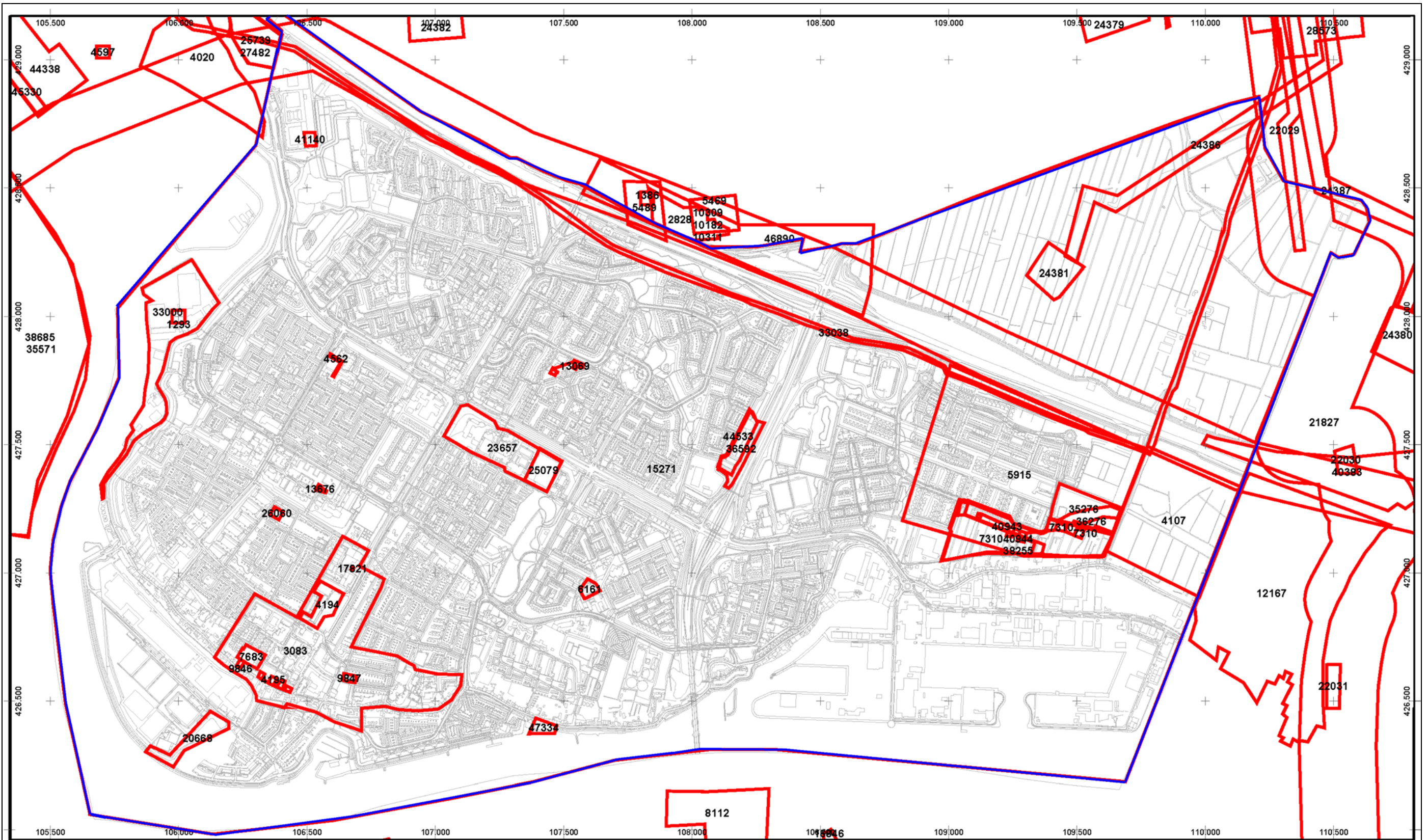
Monumentnummer 1041 (CMA-nummer 38C-011): Edelweisslaan/Van Esiaan: dit betreft een ‘Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd’ (zie Afbeelding 13). Het gaat hierbij om een huisterp uit de dertiende en de veertiende eeuw, die mogelijk ook nog iets ouder is. De heuvel ligt op veen. De heuvel is onderin voornamelijk uit mestachtige lagen opgebouwd, meer naar boven bestaan de ophooglagen uit klei. De woonheuvel is in 1967 door de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland, afdeling Lek- en Merwestreek ontdekt. Er is toen een proefput gegraven. Tevens heeft in 1981 een archeologisch proefonderzoek door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) plaats gevonden (zie onder meer Louwe Kooijmans, 1967 en Hallewas, 1983). Het terrein correspondeert met AWN-vondstnummer 39, ARCHIS-waarnemingsnummer 7.937 en Catalogusnummer 31 (zie Tabel 1).

Binnen het grondgebied van de gemeente Papendrecht zijn tot nu toe 46 archeologische onderzoeken uitgevoerd die in de landelijke database van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) ARCHIS2 zijn geregistreerd als onderzoeksmelding (zie Afbeelding 14). Dit betreffen meestal Archeologische Bureauonderzoeken en Inventariserende Veldonderzoeken door middel van Grondboringen. In sommige gevallen werd een Inventariserend Veldonderzoek door middel van Proefsleuven, of een Archeologische Begeleiding uitgevoerd. In bijna alle gevallen betrof het hier onderzoek dat in het kader van een vergunningverlening werd uitgevoerd. Het is overigens niet zo dat een terrein dat onderzocht is, ‘archeologie-vrij’ is. Dit is afhankelijk van de toegepaste onderzoeksmethodiek, en zal per individuele situatie vastgesteld moeten worden.

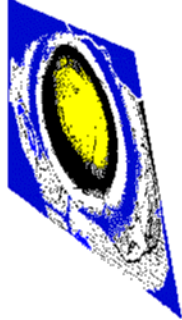
Er zijn tot nu toe 61 archeologische vondstlocaties bekend die zijn geregistreerd in ARCHIS2 en/of in het archief van Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland, afdeling Lek- en Merwestreek (zie Afbeelding 15 en Tabel 1). De vondstlocaties zijn besproken met de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland, afdeling Lek- en Merwestreek. Op deze manier is geprobeerd om foutieve opnames in ARCHIS2 niet op te nemen, en om doublures te voorkomen. De vondstlocaties zijn op hoofdlijnen in Tabel 1 opgenomen. In Papendrecht zijn archeologische vondsten gedaan uit de Romeinse Tijd, de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Vondsten uit de Prehistorie zijn nauwelijks bekend. Opvallend is dat de meeste archeologische vindplaatsen uit de Romeinse Tijd gerelateerd zijn aan het stroomruggensysteem zoals dit op de bodemkaart van 1959 en de Geologische Kaart is gekarteerd. Er is blijkbaar een sterke relatie tussen de hoger gelegen stroomruggen die toen aanwezig waren, en de locatiekeuze in de Romeinse Tijd. Waarschijnlijk geldt dit ook voor archeologische vindplaatsen uit de IJzertijd, en mogelijk ook uit de Bronstijd en het Neolithicum. Voor de periode voor de IJzertijd zullen ook, en misschien wel vooral, de donken aantrekkelijk zijn geweest voor bewoning, of gebruik. Na de Romeinse Tijd, in de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd, kreeg de mens meer mogelijkheden om zelf voorwaarden te scheppen voor geschikte bewoningslocaties. Er werden woonheuvels opgeworpen, en later dijken aangelegd. Bewoningslocaties uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd zijn dan ook veel minder gerelateerd aan de ligging van stroomruggen, zoals ook te zien is op de vindplaatsenkaart.

Afbeelding 14 (zie bladzijde 21). Een overzicht van de tot nu toe in de gemeente Papendrecht (blauw omkaderd) uitgevoerde en in ARCHIS2 geregistreerde archeologische onderzoeken (rood omkaderd). Schaal 1: 15.000.

Afbeelding 15 (zie bladzijde 22). Een overzicht van de tot nu toe in de gemeente Papendrecht aangetroffen en in ARCHIS2 of in het archief van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland, afdeling Lek- en Merwestreek geregistreerde archeologische vondstlocaties (gekleurde bolletjes, genummerd). Schaal 1: 15.000.

SOB RESEARCH

0 100 200 300 400
meter

Onderzoeksmeldingen per 28-07-2011 Gemeente Papendrecht

Auteur : F.A. van Meurs

Schaal : 1:15.000

Datum : 26-08-2011

Afdeling :

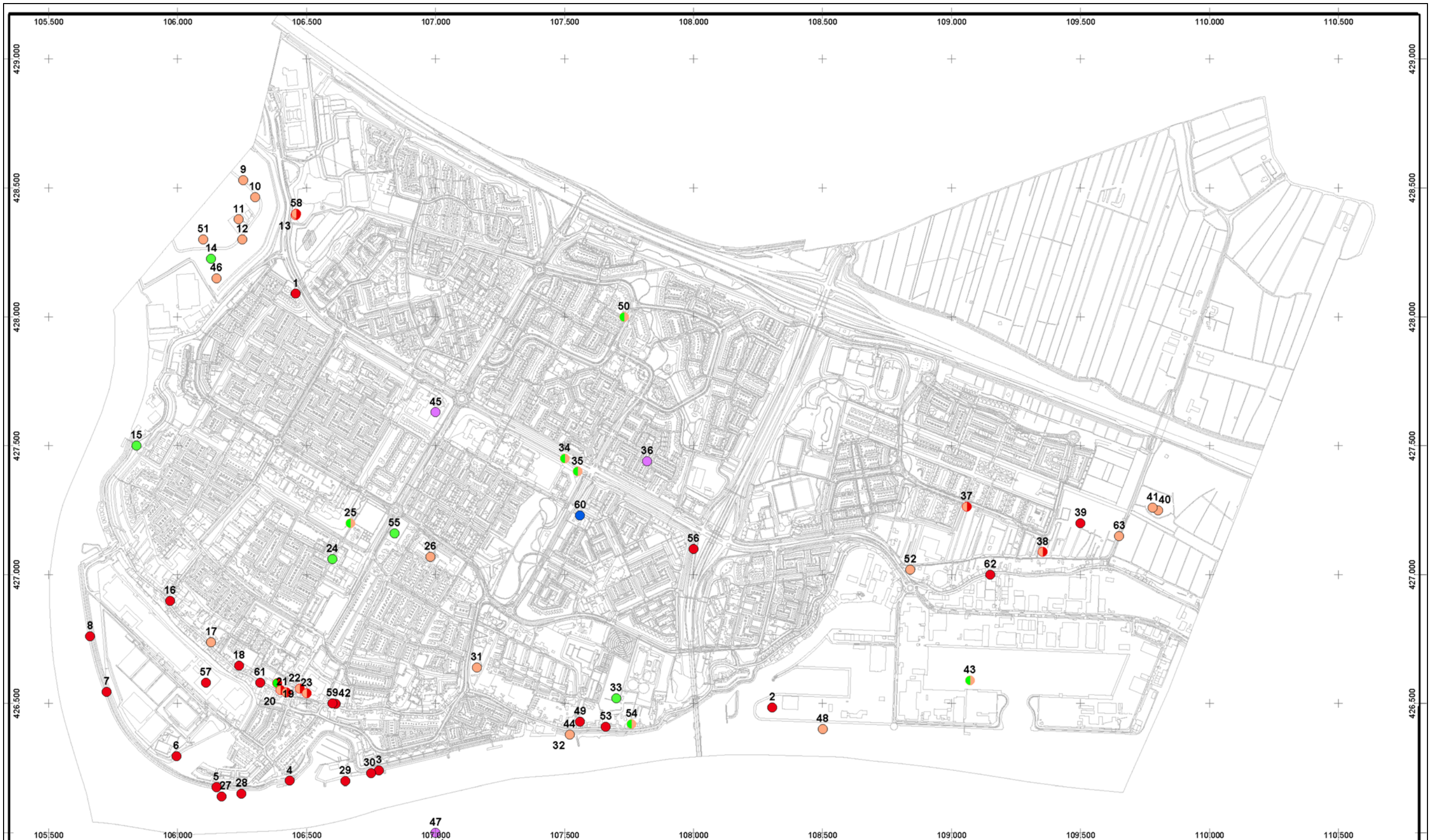
Formaat : A3

Status : intern

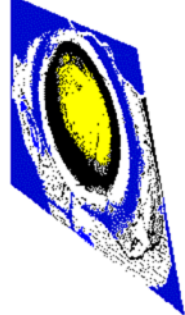
Copyright :

Projectie : Rijksdriehoekstelsel

Tekeningnummer : 1/1

SOB RESEARCH

100 200 300 400
meter

- Légenda**
Vindplaatsen Papendrecht Events
 <all other values>
- DATERING**
- LME
 - LME, NT
 - NT
 - PRE, ROM
 - ROM
 - ROM, LME
 - ROM, NT
 - onbekend
 - gbk_n_lijnen

Archeologische Vindplaatsen Gemeente Papendrecht

Auteur : F.A. van Meurs	Schaal : 1:15.000	Datum : 14-11-2011
Afdeling :	Formaat : A3	Status : DEF
Copyright :	Projectie : Rijksdriehoekstelsel	Tekeningnummer : 1/1

Tabel CAT

Catalogus_nr	Archis-Waarnemingsnr	Archis-Vondstmeldingsnr	AWN-nummer	Plaats	Toponiem	Vererving	Datering	X	Y	Complextype	Literatuur
1				Papendrecht	Molen	opgraving	NT	106.457,00	428.090,00	molenfundering	van der Beemt, 1977
2			36	Papendrecht	Oevers Beneden Merwede	waarneming	NT	108.305,00	426.485,00	losse vondst	de Haan, 1979
3			36	Papendrecht	Oevers Beneden Merwede	waarneming	NT	106.780,00	426.240,00	losse vondst	de Haan, 1979
4			36	Papendrecht	Oevers Beneden Merwede	waarneming	NT	106.435,00	426.200,00	losse vondst	de Haan, 1979
5			36	Papendrecht	Oevers Beneden Merwede	waarneming	NT	106.150,00	426.175,00	losse vondst	de Haan, 1979
6			36	Papendrecht	Oevers Beneden Merwede	waarneming	NT	105.995,00	426.295,00	losse vondst	de Haan, 1979
7			36	Papendrecht	Oevers Beneden Merwede	waarneming	NT	105.725,00	426.545,00	losse vondst	de Haan, 1979
8			36	Papendrecht	Oevers Beneden Merwede	waarneming	NT	105.660,00	426.760,00	losse vondst	de Haan, 1979
9	419.170		240	Papendrecht	Polder Nieuwland	waarneming	LME	106.255,00	428.530,00	woonheuvel, kleiput	van der Esch, 2004
10	423.929		240	Papendrecht	Polder Nieuwland	waarneming	LME	106.300,00	428.463,00	woonheuvel	van der Esch, 2003
11	419.175		240	Papendrecht	Polder Nieuwland	waarneming	LME	106.237,00	428.377,00	woonheuvel	van der Esch, 2003
12	419.181		240	Papendrecht	Polder Nieuwland	waarneming	LME	106.250,00	428.300,00	jachthut	van der Esch, 2003
13	418.823		240	Papendrecht	Hoogendijk, Moordhoekse Wiel	waarneming	LME, NT	106.457,00	428.394,00	aardewerk	van der Esch, 2005
14	234.041		240	Papendrecht	Polder het Nieuwland	waarneming	ROM	106.130,00	428.225,00	emailfibula	van der Esch, 2002
15	24.960		30	Papendrecht	Noordhoek, Westeind	waarneming	ROM	105.840,00	427.500,00	munt	
16	418.825		562	Papendrecht	Westeind, van Maerlestraat	waarneming	NT	105.970,00	426.898,00	nederzetting	van der Esch, 2005
17	418.801			Papendrecht	Westeind	waarneming	LME	106.130,00	426.737,00	nederzetting	van der Esch, 2009
18	400.561			Papendrecht	Westeind 86-88	IVO-O	NT	106.238,00	426.647,00	nederzetting	Ras, 2005

Tabel CAT

Catalogus_nr	Archis-Waarnemingsnr	Archis-Vondstmeldingsnr	AWN-nummer	Plaats	Toponiem	Verwerving	Datering	X	Y	Complextype	Literatuur
19	423.838		596	Papendrecht	Westeind, Schooldwarstraat	waarneming	ROM, NT	106.387,00	426.579,00	dijktaud, verstoorde context	van der Esch, 2008
20	423.830		561	Papendrecht	Westeind	waarneming	LME, NT	106.399,00	426.552,00	woonheuvel	van der Esch, 2005
21	423.828		560	Papendrecht	Westeind, Veerweg	waarneming	LME, NT	106.422,00	426.543,00	woonheuvel	van der Esch, 2005
22	423.836		572	Papendrecht	De Meent, Veerweg	waarneming	LME, NT	106.473,00	426.557,00	nederzetting	van der Esch, 2006
23	423.834		566	Papendrecht	Oude Veer	waarneming	LME, NT	106.500,00	426.540,00	nederzetting	van der Esch, 2006
24	49.492		416	Papendrecht	Constantijn Huygenslaan	waarneming	ROM	106.600,00	427.060,00	munt op stroomrug	van der Esch, 2000
25	799		13	Papendrecht	Bethlehemkerk	waarneming	ROM, LME	106.670,00	427.200,00	nederzetting	van der Beemt, 1966
26	27.776		370	Papendrecht	Irispad	proefput	LME	106.980,00	427.070,00	woonheuvel	van der Esch en Koorevaar, 1996
27	24.965			Papendrecht	Veerdam	waarneming	NT	106.170,00	426.140,00	molenfundering	van der Beemt, 2010
28	418.803			Papendrecht	Veerdam	waarneming	NT	106.248,00	426.151,00	afval en funderingen	van der Esch, 1995 en 1997
29	24.963		36	Papendrecht	oever Merwede	waarneming	NT	106.650,00	426.200,00	afval	de Haan, 1979
30	7.984		36	Papendrecht	rivieroever Buitenwaard	waarneming	NT	106.750,00	426.230,00	afval	de Haan, 1979
31	7.937		39	Papendrecht	Edelweisslaan	waarneming	LME	107.160,00	426.640,00	onbekend	
32	24.967		38	Papendrecht	oever Merwede	waarneming	ROM	107.520,00	426.380,00	munt	van der Esch, 1997
33	16.906		95	Papendrecht	Kerkbuurt 28	waarneming	ROM	107.700,00	426.520,00	sliedrechtse stroomrug	van der Esch, 1988
34	26.031		14	Papendrecht	zwembad	waarneming	ROM, LME	107.500,00	427.450,00	nederzetting	Westerheem, 1967 en 1969
35	26.030			Papendrecht	zwembad	waarneming	RM, LME	107.550,00	427.400,00	nederzetting	
36	24.961		34	Papendrecht	Burgemeester Keizerweg	boring	onbekend	107.820,00	427.440,00	houtschool	
37	420.282			Papendrecht	Tiendzone	IVO-P	LME, NT	109.058,00	427.264,00		Benerink, 2010

Tabel CAT

Catalogus_nr	Archis-Waarnemingsnr	Archis-Vondstmeldingsnr	AWN-nummer	Plaats	Toponiem	Vererving	Datering	X	Y	Complextype	Literatuur
38	420.284			Papendrecht	Tiendzone	IVO-P	LME, NT	109.353,00	427.088,00		Benerink,2010
39	414.808			Papendrecht	AZC	IVO-P	NT	109.500,00	427.200,00	losse vondsten	Delporte, 2009
40	49.573			Papendrecht	Matenasche Scheidkade	IVO-O	LME	109.800,00	427.250,00		van Wilgen, 2002
41	7.907			Papendrecht	Matenasche Scheidkade	luchtfoto	LME	109.780,00	427.260,00	verkavelingsstructuur	
42		408.956	572	Papendrecht	de Meent	waarneming	NT	106.613,00	426.498,00	nederzetting	van der Esch, 2006
43	24.984	409.822	53	Papendrecht	Ketelhaven	waarneming	ROM, LME	109.071,00	426.590,00	losse vondsten, opgespoten	
44			38	Papendrecht	oever Merwede	waarneming	LME	107.520,00	426.380,00	losse vondsten	van der Esch, 1997
45			43	Papendrecht	Burgemeester Keizerweg	waarneming		107.000,00	427.630,00		
46			47	Papendrecht	Polder Nieuwland	waarneming	LME	106.150,00	428.150,00	wegtracé op luchtfoto	
47			64	Papendrecht	Merwede	waarneming		107.000,00	426.000,00	losse vondst	
48			67	Papendrecht	Ketelplaat	waarneming	LME	108.500,00	426.400,00	losse vondst	
49			68	Papendrecht	Kerkbuurt 86	verkenning	NT	107.560,00	426.430,00	aardewerk en waterput	van der Esch, 1993
50			76	Papendrecht	Wilgendonk	verkenning	ROM, LME	107.730,00	428.000,00		van der Esch, 1991, 1992
51			241	Papendrecht	Polder Nieuwland	verkenning	LME	106.100,00	428.300,00	woonheuvel	van der Esch, 2002
52			327	Papendrecht	Oosteinde	boring	LME	108.840,00	427.020,00	woonheuvel	
53			337	Papendrecht	Kerkbuurt 48-52	graafwerk	NT	107.660,00	426.410,00		van der Esch, 1988
54			359	Papendrecht	Kerkbuurt 16	waarneming, opgraving	ROM, LME	107.760,00	426.420,00	woonheuvel	van der Esch, 1992, 1993
55			415	Papendrecht	Veerweg 150	losse vondst	ROM	106.840,00	427.160,00		
56			516	Papendrecht	P. C. Oudstraat	waarneming	NT	108.000,00	427.100,00		van der Esch, 2004
57			518	Papendrecht	Westeinde 90	waarneming	NT	106.110,00	426.580,00	waterput	van der Esch, 2004
58			563	Papendrecht	Hoogendijk	waarneming	LME, NT	106.460,00	428.400,00		van der Esch, 2005
59			580	Papendrecht	Bosch	waarneming	NT	106.600,00	426.500,00	fundering	van der Esch, 2006
60			595	Papendrecht	Thorbeckesingel	waarneming	PRE, ROM	107.560,00	427.230,00	brandlaag	van der Esch, 2008

Tabel CAT											
Catalogus_nr	Archis-Waarnemingsnr	Archis-Vondstmeldingsnr	AWN-nummer	Plaats	Toponiem	Verwerving	Datering	X	Y	Complextype	Literatuur
61			596	Papendrecht	Westeinde 50	waarneming	NT	106.320,00	426.580,00	tolpenning	van der Esch, 2008
62				Papendrecht	Oosteind	waarneming	NT	109.150,00	427.000,00	waterput	van der Esch, 2010
63				Papendrecht	Matenasche Scheidkade	waarneming	LME	109.650,00	427.150,00	doorgraving kade	van der Esch, 2011

Tabel 1 (zie bladzijde 23, 24, 25 en 26). Een overzicht van de tot nu toe in de gemeente Papendrecht aangetroffen en in ARCHIS2 of in het archief van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland, afdeling Lek- en Merwestreek geregistreerde archeologische vondstlocaties. Zie voor de posities van de vondstlocaties Afbeelding 15.

3.3 Historische gegevens

Papendrecht wordt voor het eerst in een oorkonde vermeld in 1105 A.D. In hoeverre er toen al sprake was van een nederzetting is echter niet bekend. Mogelijkerwijs betrof het hier verspreide bewoning op terpjes. In 1277 werd op het bevel van Floris V een begin gemaakt met het droogleggen en inpolderen van de achterliggende gebieden. Waarschijnlijk zijn vanaf deze periode de nu nog bestaande dijken binnen het grondgebied van de gemeente Papendrecht ontstaan.

Papendrecht was van oorsprong een vrije heerlijkheid van de Van Brederodes. De nederzetting vormde voor het aan de overzijde van de rivier gelegen Dordrecht de toegang tot de Alblasserwaard. Dat was onder andere het geval voor de Rooms-Katholieken, ook wel Papen genoemd, die bij de hier gelegen doorwaadbare plek in de rivier ('tricht' of 'drecht') overstaken of er een veerdienst onderhielden. De naam Papendrecht kan hierin zijn verklaring vinden.

De bewoners rond de drecht vonden hun bestaan in de visserij, de teelt van riet en rijshout, de landbouw, de veeteelt en het dijkwerk. Als gevolg van de vele overstromingen die het gebied heeft gekend vestigden de bewoners zich aan en op de dijk, die als een kronkelig lint gelegen was langs de rivieren de Merwede en de Noord.

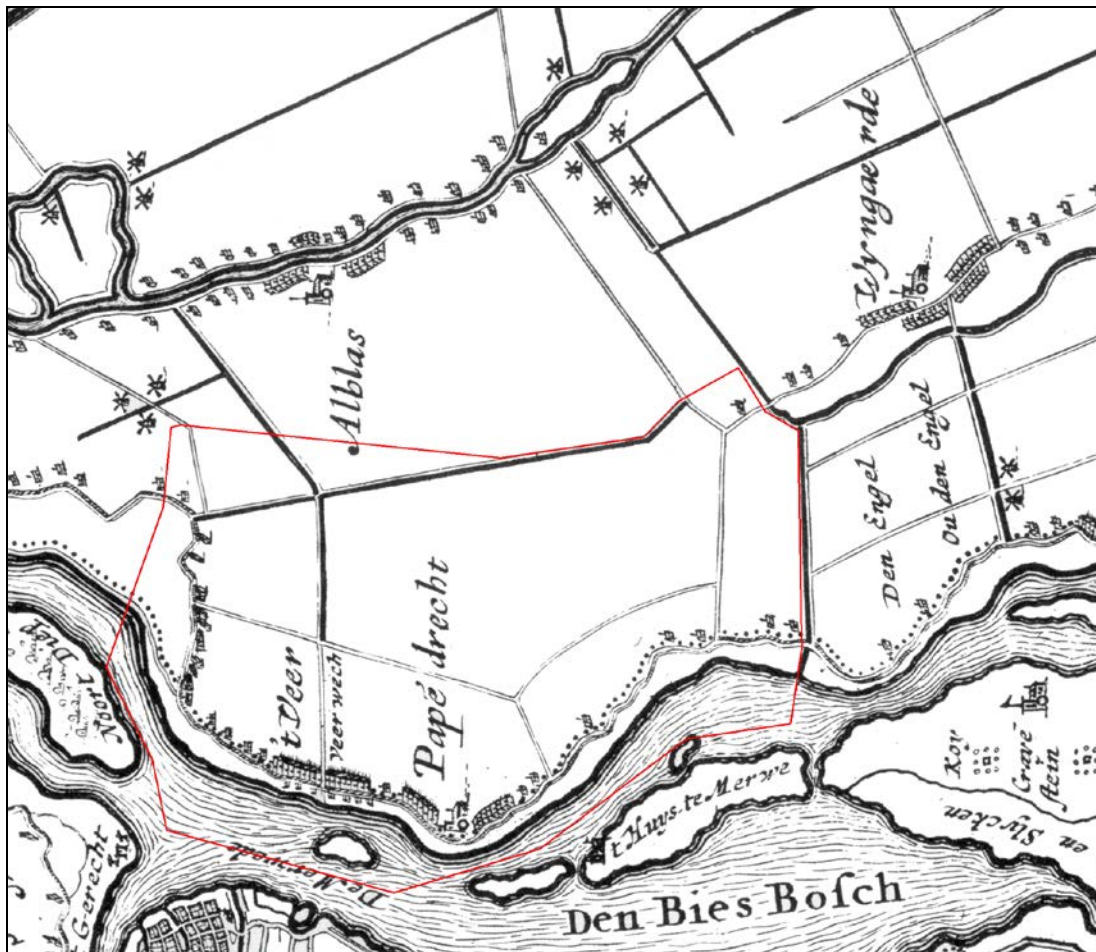
Feitelijk kent Papendrecht twee dorpskernen, één daar waar de kerk staat, en één ten westen daarvan. Deze laatste kende de meeste handelsactiviteiten en ambachten. Er was sprake van een T-splitsing, de splitsing van de dijk met de Veerweg, alwaar een veerverbinding met Dordrecht was. Een eerste uitbreiding bestond uit haaks op de dijk aangelegde stoepen en stegen. Ook bevond zich bebouwing langs de Veerweg, die al in 1863 werd verhard en daarmee tot de oudste straatwegen van Zuid-Holland behoort.

In 1816 kwam er een einde aan de macht van de zogenaamde vrijheren, zoals Muilwijck, Brederode en Van Es, die tot dat jaar alles voor het zeggen hadden. Papendrecht werd toen een burgerlijke gemeente met een burgemeester en wethouders ('assessoren'). In dat jaar had het dorp zo'n 1000 inwoners. In de loop van de 19de eeuw was er sprake van een gestage groei van de bevolking, met name onder invloed van de industriële ontwikkeling aan het eind van deze eeuw. Zo deed onder meer de scheepsbouw zijn intrede. De aanwas van de bevolking bleef echter weinig spectaculair. Pas vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw kwam hierin verandering en maakte Papendrecht een snelle ontwikkeling door, naar een gemeente met een stedelijk karakter en ruim 30.000 inwoners.

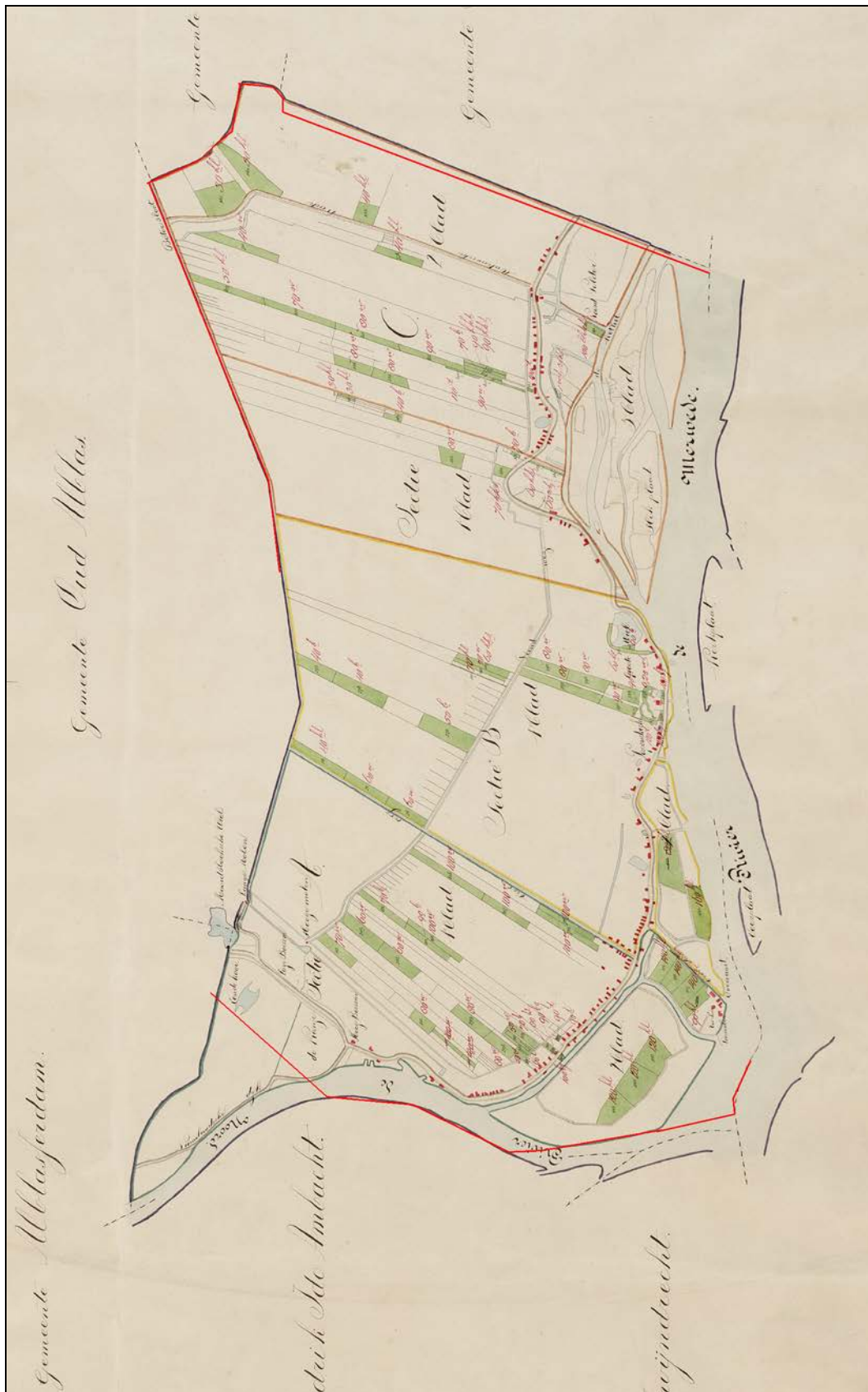

Afbeelding 16. De ligging van het onderzoeksgebied (rood omkaderd), geprojecteerd op een uitsnede van de kaart van Berkenrode uit 1629 A.D.

Het grondgebied van de huidige gemeente Papendrecht is op een aantal kaarten vanaf de zestiende eeuw afgebeeld. In het kader van het Archeologisch Bureauonderzoek konden kaarten vanaf 1544 A.D. worden bestudeerd. Op een kaart uit 1544 (Jacob van Deventer, ARAVTH 3274), een kaart uit 1560 (Pieter Sluiter, Nationaal Archief VTH 1895), een kaart uit 1592 (Symon en Cornelis Jansz., Nationaal Archief VTH2181) en een kaart uit 1611 (Symon Jansz (Indervelde) en Daniel Schellinx, ARA VTH 2181C) is te zien dat in deze periode bebouwing zich concentreerde op en langs de dijken, zoals ook is weergegeven op de kadastrale kaart uit 1811 – 1832 A.D. Op een kaart van Berkenrode uit 1629 A.D. (zie Afbeelding 16) is te zien dat zich toen binnen het onderzoeksgebied een aantal wegen en dijken bevond. Het is langs de dijken dat zich bebouwing bevond. Dit beeld is ook te zien op een kaart uit 1681 A.D. van Colom (zie Afbeelding 17, deze kaart lijkt overigens een kopie van de kaart uit 1629 te zijn). Op een kadastrale kaart uit 1811 - 1832 A.D. (zie Afbeelding 18 en 19) is te zien dat de situatie ten opzichte van die uit 1680 A.D. nauwelijks is gewijzigd.

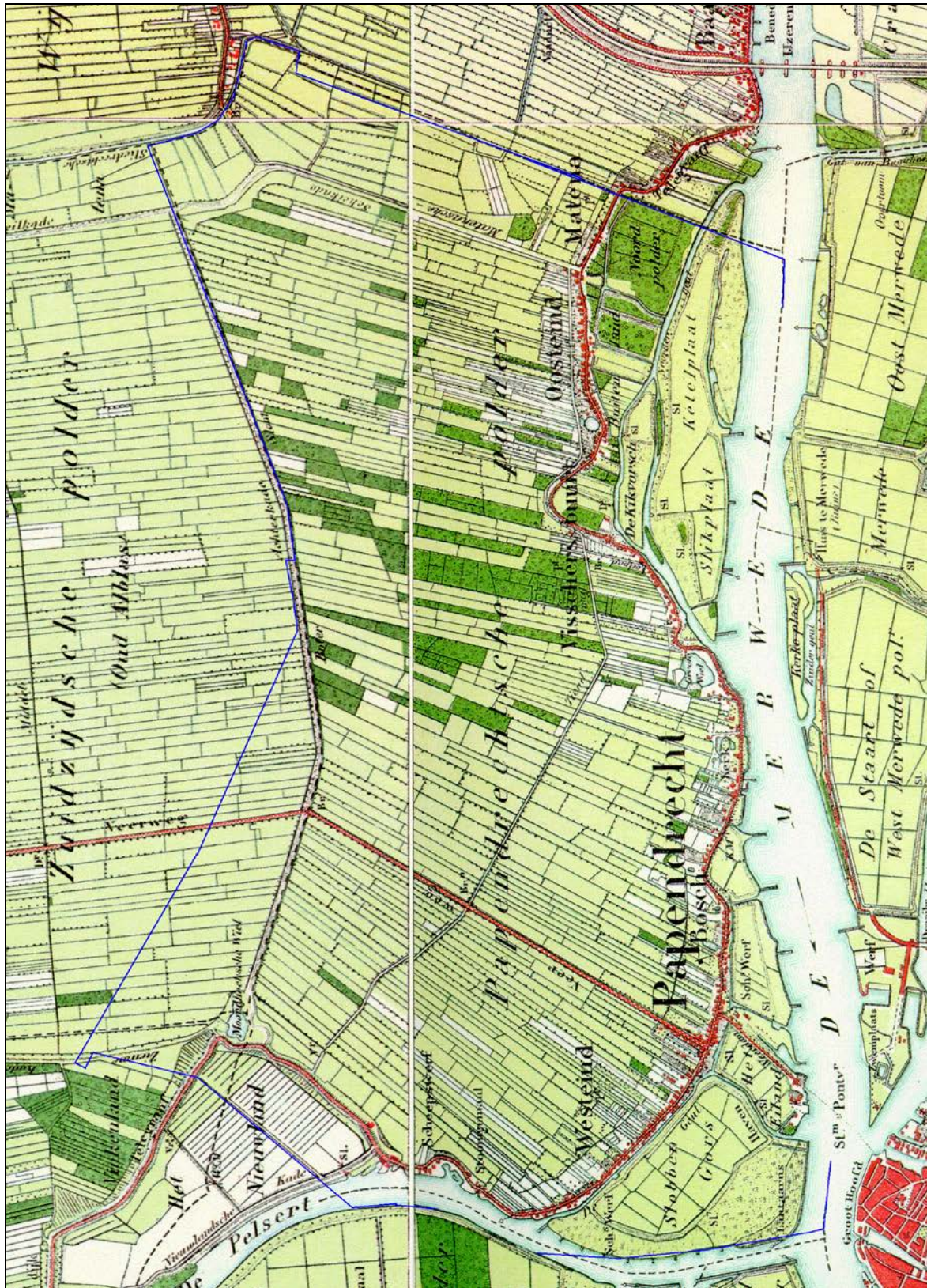
Afbeelding 17. De ligging van het onderzoeksgebied (rood omkaderd), geprojecteerd op een uitsnede van de kaart van Colom uit 1681 A.D.

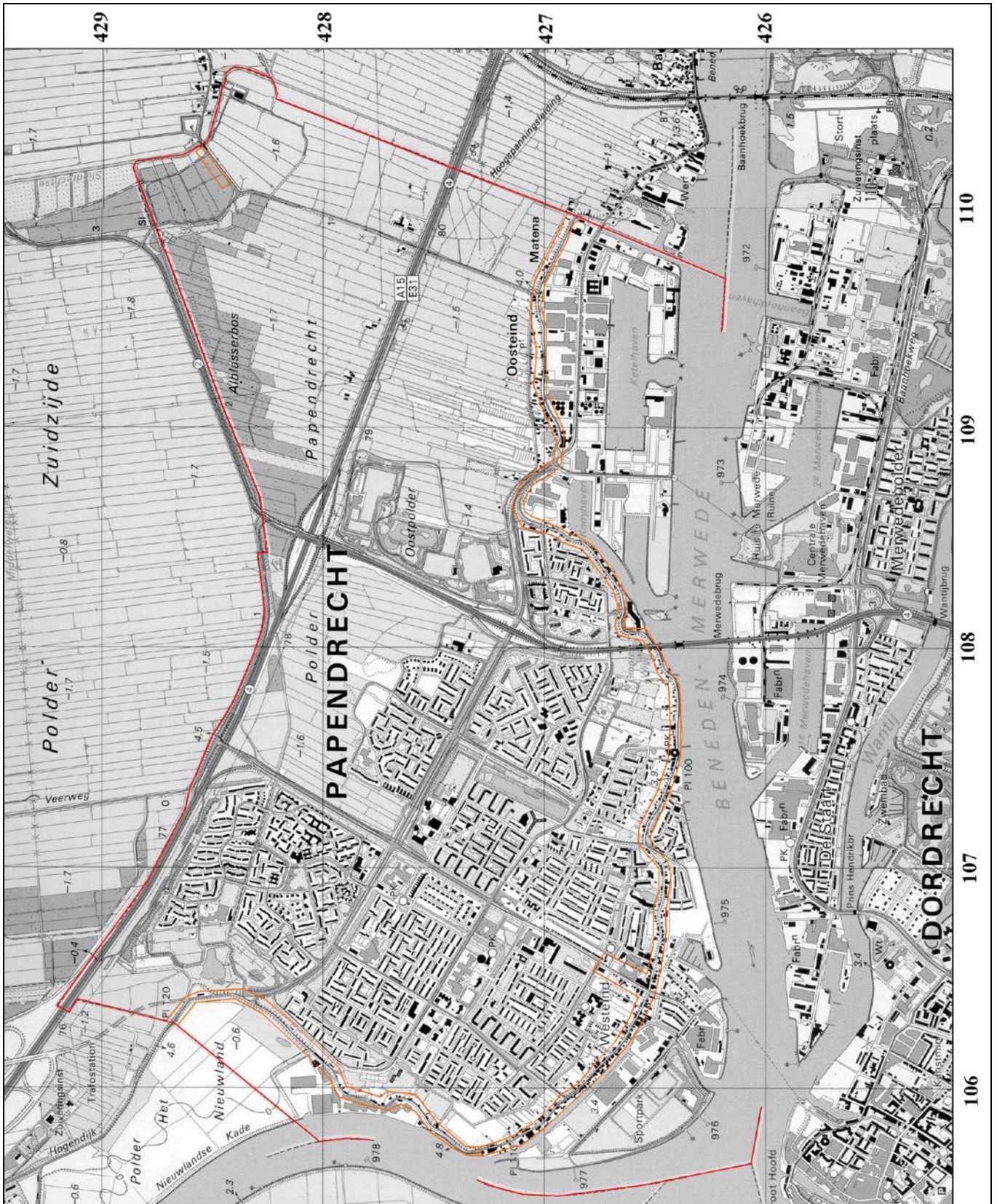
Afbeelding 18. De ligging van het grootste deel van het onderzoeksgebied (rood omkaderd), geprojecteerd op een uitsnede van de Kadastrale Kaart uit 1811 – 1832 A.D.

Afbeelding 19. Het noordwestelijke deel van het onderzoeksgebied (oost van de rode streep), geprojecteerd op een uitsnede van de Kadastrale Kaart uit 1811 - 1832 A.D. Het noordoostelijke deel van het plangebied maakt deel uit van een kaartblad van de Kadastrale Kaart uit 1811 - 1832 A.D. dat niet meer beschikbaar is.

Afbeelding 20. Het onderzoeksgebied (rood omkaderd), geprojecteerd op een uitsnede van de Topografische Kaart uit circa 1910 A.D. Schaal 1 : 25.000.

Afbeelding 21. De positie van zones waar op basis van historische kaarten waarschijnlijk of met zekerheid bebouwing aanwezig is geweest in de Nieuwe Tijd (oranje omkaderd), geprojecteerd op de Topografische Kaart. Schaal 1 : 25.000.

4. Archeologische Verwachtings- en Beleidskaart

4.1 Archeologische Verwachtingskaart

Op basis van de beschikbare onderzoeksgegevens is een Archeologische Verwachtingskaart voor de gemeente Papendrecht opgesteld (zie losse bijlage: Archeologische Verwachtingskaart Gemeente Papendrecht). Hierbij is er voor gekozen om vooral de geologische waarden als leidend te beschouwen. Het is immers zo dat tot de Late Middeleeuwen de mens volledig afhankelijk was van de landschappelijke omstandigheden. De locatiekeuze voor vestiging was dan ook sterk gerelateerd aan hoger liggende zones in de vorm van stroomruggen. Hoewel er ook sprake is van de aanwezigheid van pleistocene rivierduinen, zullen deze vanwege de diepteligging (tussen 8 en 12 meter –NAP) minder aantrekkelijk voor bewoning zijn geweest.

Een groot deel van het grondgebied van de Gemeente Papendrecht maakt deel uit van een zone met Afzettingen van Tiel (komafzettingen) op een afwisseling van Hollandveen met Afzettingen van Gorkum (kom- en oeverafzettingen). Dit betreft het komgebied. In hoeverre het komgebied bewoond is geweest is nog niet bekend. Het is in ieder geval goed mogelijk dat hier bewoningssporen, of gebruikssporen ('off-site-sporen') kunnen worden aangetroffen. Bij dit laatste kan worden gedacht aan afvaldepositie, maar ook aan verkavelingsporen, sluisjes, duikers, dijken, wegen, en dergelijke. Vanaf de Late Middeleeuwen kon door het opwerpen van terpen feitelijk op iedere locatie worden gewoond, en was men niet meer primair afhankelijk van natuurlijk hoogliggende zones. Dat betekent dat het komgebied wel degelijk ook een archeologische verwachting kent.

Er is een aantal stroomruggen aanwezig. Dit zijn verlande beddingen van voormalige rivieren of krekens. Stroomruggen waren, vanwege hun relatief hogere ligging ten opzichte van het maaiveld, voorafgaand aan de fase van de grootschalige bedijkingen vanaf 1200 A.D., belangrijke vestigingslocaties voor mensen. Eén rivier was actief in het Vroeg-Subatlanticum, tot circa 0 (Romeinse Tijd). Dit betekent dat er ter plaatse van deze stroomrug een verhoogde kans bestaat op de aanwezigheid van bewoningssporen vanaf de Romeinse Tijd. Eerder werden al archeologische sporen ter plaatse van deze stroomrug ('de Papendrechtse stroomrug') uit de Romeinse Tijd en de Middeleeuwen aangetroffen. Vooral de mogelijke aanwezigheid van archeologische sporen uit de Romeinse Tijd en Middeleeuwen is hier van groot belang.

De andere rivieren/krekens waren respectievelijk actief in het Laat-Subboreaal (tot circa 3000 Before Present/Late Bronstijd, 'de Sliedrechtse Stroomrug'), dit betekent dat zich op deze stroomrug bewoningssporen vanaf de Late Bronstijd kunnen bevinden, actief in het Midden-Atlanticum (tot circa 6200 Before Present/Laat Mesolithicum), dit betekent dat zich ter plaatse van deze stroomrug bewonings- of activiteitssporen vanaf het Laat Mesolithicum kunnen bevinden, en actief in het Vroeg-Subboreaal (tot circa 3800 Before Present/Vroege Bronstijd), dit betekent dat zich op deze stroomrug bewoningssporen vanaf de Vroege Bronstijd kunnen bevinden.

Ter plaatse van delen van het westelijke en zuidelijke deel van het grondgebied van de Gemeente Papendrecht ligt de stroomrug van de huidige Beneden-Merwede. Hier bevinden zich Afzettingen van Tiel (geulafzettingen, eventueel bedekt door oeverafzettingen). Deze rivier was/is actief in het Midden- en Laat-Subatlanticum (vanaf circa 0 (Romeinse Tijd) tot heden). Dit betekent dat zich op deze stroomrug bewoningssporen vanaf de Late Middeleeuwen/Nieuwe Tijd kunnen bevinden. Direct ten noorden of oosten grenzend aan deze stroomrug bevinden zich zones met Afzettingen van Tiel (oeverafzettingen) op een afwisseling van Hollandveen met Afzettingen van Gorkum (kom- en oeverafzettingen). Dit zijn de oeverzones van de Beneden-Merwede en haar voorgangers. Hier kunnen bewoningssporen vanaf de Prehistorie worden aangetroffen.

Binnen een aantal zones is sprake van de aanwezigheid van rivierduinen (Formatie van Kreftenheye) in de ondergrond. Hier kan sprake zijn van de aanwezigheid van archeologische resten uit het Paleolithicum en/of Mesolithicum (tot circa 6000 v. Chr.). De top van de rivierduinen bevindt zich echter op een diepte van minimaal 8 meter –NAP, en is derhalve moeilijk bereikbaar in het kader van de uitvoering van archeologisch onderzoek. Deze zones zijn dan ook niet als extra kansrijk op de aanwezigheid van archeologische sporen aangemerkt, op basis van eerder geschetste fysieke beperkingen.

Vanaf circa 1200 A.D. ontstond de bedijking zoals deze op hoofdlijnen nu ook nog aanwezig is. Vanaf deze periode werd op of aan dit dijksysteem gewoond. Het is ook vanaf deze periode dat het dorp Papendrecht ontstond, als lintbebouwing. Op basis van historische kaarten kan worden gesteld dat hier, in de historische kern van Papendrecht, in ieder geval al vanaf de zestiende eeuw bebouwing aanwezig was (mogelijk al vanaf de Middeleeuwen).

Vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw werd de bebouwde kom substantieel vergroot door de aanleg van nieuwbouwwijken. Het is op basis van de nu beschikbare gegevens niet duidelijk in hoeverre het bodemarchief is aangetast tijdens de bouw van deze woonwijken. Dit is mede afhankelijk van gehanteerde funderingstechnieken, onderkeldering en bijvoorbeeld bodemsaneringen. Anderzijds zal het bodemarchief binnen zones waar bijvoorbeeld wegen liggen of groenstroken aanwezig zijn minder verstoord kunnen zijn.

In een aantal gevallen is sprake van de aanwezigheid van bekende archeologische waarden (puntlocaties of archeologische vindplaatsen). Deze zijn op de Archeologische Verwachtingskaart aangeduid. Sommige terreinen zijn archeologisch onderzocht. Indien bij een dergelijk onderzoek geen archeologische waarden werden aangetroffen, is aan deze terreinen ‘geen archeologische verwachting’ toegekend. Aan zones met ‘water’ (onder meer de Beneden-Merwede) is bij gebrek aan archeologische gegevens een ‘onbekende archeologische verwachting’ toegekend.

4.2 Archeologische Beleidskaart

Op basis van de Archeologische Verwachtingskaart is een Archeologische Beleidskaart voor het grondgebied van de gemeente Papendrecht opgesteld (zie losse bijlage: Archeologische Beleidskaart Gemeente Papendrecht). Hierbij is gepoogd zo veel mogelijk aansluiting te zoeken bij de Archeologische Beleidsadvieskaart zoals deze voor de nabijgelegen Gemeenten Giessenlanden, Gorinchem, Graafstroom, Hardinxveld-Giessendam, Leerdam, Liesveld, Nieuw-Lekkerland en Zederik is opgesteld (BAAC, 2009).

Gekozen is voor de volgende zonerings:

Dorpskern: zeer hoge archeologische verwachting.

Vondstzone Matena: zeer hoge archeologische verwachting.

Stroomruggen: hoge archeologische verwachting.

Middeleeuwse dijk: middelhoge archeologische verwachting.

Komgebied (al dan niet op rivierduinen): middelhoge archeologische verwachting.

Water: geen archeologische verwachting.

Reeds onderzocht: geen archeologische verwachting.

De Archeologische Beleidskaart kan als uitgangspunt dienen voor het formuleren van een gemeentelijk archeologisch beleid voor de Gemeente Papendrecht dat voldoende waarborg biedt voor wat betreft de archeologische zorgplicht. Het beleid dient echter tevens maatschappelijk (sociaal-economisch) verantwoord te zijn, en niet onevenredig belastend.

Hierbij zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

Archeologisch Rijksmonument: behoud in situ. Bij bodemversturende activiteiten dient een vergunning bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) te worden aangevraagd.

Zones met een zeer hoge archeologische verwachting: het gaat hier om de oude dorpskern en de vondstzone Matena. Hier is, mede op basis van 'harde' historische gegevens, aantoonbaar zeer waarschijnlijk sprake van de aanwezigheid van archeologische resten (zie onder meer ArcheoMedia, 2001, 2002, van der Esch, 1991, 1992, 1993, 1995, 1996, 1997, 1998, 2005, 2006, 2008, 2009 en van Wilgen, 2002).

Bij bodemversturende ingrepen dieper dan 0.3 meter beneden het maaiveld in plangebieden met een oppervlakte groter dan 30 vierkante meter is archeologisch onderzoek noodzakelijk. Dit wijkt af van, en is strenger dan de Provinciale norm van 100 vierkante meter. Dit kan worden verantwoord op basis van de zeer grote kans op de aanwezigheid van archeologische waarden, de hier te verwachten grote dichtheid van archeologische vindplaatsen, de vaak beperkte omvang van de hier te verwachten archeologische vindplaatsen en de complexiteit van de hier te verwachten archeologische vindplaatsen. Het betreft hier immers, voor wat betreft de oude dorpskern van Papendrecht, een bodemarchief dat zich laat vergelijken met dat van andere stads- en dorpskernen uit de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Op basis van archeologische onderzoeken in dergelijke stads- en dorpskernen (onder meer Dordrecht, zie ARCHISII) kan worden aangenomen dat hier sprake is van een grote dichtheid van archeologische structuren, archeologische sporen en archeologische vondsten, in een meerlaagse opbouw, mogelijk aaneengesloten over grote oppervlakten. Oppervlakten van plangebieden in dorpskernen zijn vaak niet groter dan 100 vierkante meter, maar vaak kleiner. Om het bodemarchief voldoende bescherming te bieden bij het merendeel van bodemverstoringen is gekozen voor een vrijstellingsgrens van 30 vierkante meter.

Voor wat betreft vondstzone Matena geldt dat hier kwalitatieve onderzoeksgegevens zo goed als ontbreken, maar dat vanwege de mogelijke hoge zeldzaamheid van deze structuur hier het zekere voor het onzekere is genomen (zie ook Koorevaar, 2002).

Zones met een hoge archeologische verwachting: dit betreft de stroomruggen. De kans op archeologische resten is hier kleiner dan in zones met een zeer hoge archeologische verwachting. De aanwezigheid van archeologische vindplaatsen ter plaatse van deze stroomruggen is immers nog maar ten dele, incidenteel aangetoond. Een verwachting op basis van 'harde' historische gegevens ontbreekt, vanwege de grotere ouderdom van mogelijke archeologische vindplaatsen. Toch is het potentieel hoog (zie onder meer Anon, 1966, 1967, 1969, van der Esch, 1999, van der Esch en Koorevaar, 2000 en Louwe Kooijmans, 1967).

Bij bodemversturende ingrepen dieper dan 0.3 meter beneden het maaiveld in plangebieden met een oppervlakte groter dan 250 vierkante meter is archeologisch onderzoek noodzakelijk. Dit wijkt af van, en is minder streng dan de Provinciale norm van 100 vierkante meter. Op deze wijze is een goed evenwicht gevonden tussen het belang van het mogelijk aan te treffen bodemarchief (de hoge verwachting) enerzijds en het belang anderzijds om vooral wat meer kleinschalige ontwikkelingen zonder onevenredige kosten voor archeologisch onderzoek mogelijk te maken.

Zones met een middelhoge archeologische verwachting: dit betreft de, op basis van historische gegevens, in het begin van de Nieuwe Tijd grotendeels onbebouwde Middeleeuwse dijk en het komgebied (al dan niet op rivierduinen). De kans op het aantreffen van archeologische resten is hier kleiner dan in zones met een hoge en een zeer hoge archeologische verwachting. De aanwezigheid van archeologische vindplaatsen ter plaatse van het komgebied is nog maar ten dele, incidenteel aangetoond. Een verwachting op basis van 'harde' historische gegevens ontbreekt, vanwege de grotere ouderdom van mogelijke archeologische vindplaatsen. Toch is er wel degelijk sprake van een potentieel (zie onder meer van der Esch, 2003, 2004, 2005 en 2011). Voor wat betreft de rivierduinen; hier geldt dat er een kans bestaat op de aanwezigheid van archeologische resten, met name uit het Mesolithicum en Neolithicum. Deze niveaus liggen echter op een dusdanige diepte dat de inspanning om ze te detecteren niet opweegt tegen de opbrengst daarvan (zie Bosch en Kok, 1984).

Bij bodemverstorende ingrepen dieper dan 0.3 meter beneden het maaiveld in plangebieden met een oppervlakte groter dan 500 vierkante meter is archeologisch onderzoek noodzakelijk. Dit wijkt af van, en is minder streng dan de Provinciale norm van 100 vierkante meter. Op deze wijze is een goed evenwicht gevonden tussen het belang van het mogelijk aan te treffen bodemarchief (de middelhoge verwachting) enerzijds en het belang anderzijds om vooral wat meer kleinschalige ontwikkelingen zonder onevenredige kosten voor archeologisch onderzoek mogelijk te maken.

Zones zonder een archeologische verwachting: geen archeologisch onderzoek noodzakelijk.

Literatuur

- Anon., in: Westerheem, Jaargang XV, nummer 4: 1966
- Anon., in: Westerheem, Jaargang XVI, nummer 3: 1967
- Anon., in: Westerheem, Jaargang XVIII, nummer 1: 1969
- Jacob Aertsz. Colom's Kaart van Holland 1681
- ArcheoMedia BV: Standaard Archeologische Inventarisatie Centrumplan Papendrecht; Nieuwerkerk a/d IJssel: 2001
- ArcheoMedia BV: SAI en AAI-1, 1^e fase ten behoeve van het ontwerpbestemmingsplan Centrumplan Papendrecht; Nieuwerkerk a/d IJssel: 2002
- ArcheoMedia BV: Aanvullende Archeologische Inventarisatie Constantijn Huygenslaan te Papendrecht; Nieuwerkerk a/d IJssel: 2003
- ArcheoMedia BV: Aanvullende Archeologische Inventarisatie Westeind te Papendrecht; Nieuwerkerk a/d IJssel: 2003
- BAAC: Regio Alblasserwaard en Vijfheerenlanden, Een archeologische inventarisatie, Verwachtings- en Beleidsadvieskaart; Deventer: 2009
- Beemt, G. van der: Een Papendrechtse watermolen opgegraven, het gemeentewapen van Papendrecht herleeft, in Westerheem: 1977
- Benerink, G. M. H.: Inventariserend Veldonderzoek door middel van proefsleuven Inrichtingsplan Tiendzone, Papendrecht, Gemeente Papendrecht; SOB Research, Heinoord: 2010
- Berendsen, H. J. A.: De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie; Utrecht: 1996
- Berendsen, H. J. A. en E. Stouthamer: Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands; Assen: 2001
- Berkhout, M., en S. Moerman: Archeologisch bureauonderzoek & Inventariserend Veldonderzoek, verkennende en karterende fase Burgemeester Keijzerweg 12, Papendrecht GemeentePapendrecht; Noordwijk: 2010Bu
- Bosch, J. H. A. en H. Kok: Toelichtingen bij de Geologische Kaart van Nederland 1: 50.000. Blad Gorinchem West (38W), Rijks Geologische Dienst; Haarlem: 1984
- Brakel, A. van, in: Grondig Bekeken, AWN Lek- en Merwestreek; Dordrecht: 2009
- Delporte, F. M. J.: Inventariserend Veldonderzoek door middel van proefsleuven Locatie Tiendweg/Locatie Sportcentrum, Papendrecht, Gemeente Papendrecht; SOB Research, Heinoord: 2007
- Delporte, F. M. J.: Inventariserend Veldonderzoek door middel van Proefsleuven 'AZC-locatie', Papendrecht, Gemeente Papendrecht; SOB Research, Heinoord: 2009

- Dordts Archeologisch Centrum: Standaard Archeologische Inventarisatie Papendrecht-Merwehoofd (voormalig Fokker-terrein); Dordrecht: 2001
- Esch, C. van der.; Papendrecht- Kerkbuurt 28 (ROM), Kerkbuurt 48-52, Huis te Papendrecht (NT), in: 'Grondig Bekeken', 3, nr.4, p.19-20, jaarverslag 1987, Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland, afd. Lek- en Merwestreek; 1988
- Esch, C. van der.; Onderzoek ouderdom boerderij Oosteind 108- 110, in: 'Grondig Bekeken' 5, nr.1, p.39-48; 1990
- Esch, C. van der.; Papendrecht- Westeind, Oude Veer, Eilandstraat (NT), en Wilgendonk (ROM),in: 'Grondig Bekeken' 6, nr.1, jaarverslag 1990, p.21-23/ p.23-24; 1991
- Esch, C. van der.; Papendrecht- Westeind 266 (walvisbotten), Kerkbuurt 16 (19de eeuwse dump van afbraak koor middeleeuwse kerk) in: 'Grondig Bekeken' 7, nr.1, jaarverslag 1991,p.17; 1992
- Esch, C. van der.; Papendrecht- Kerkbuurt 16 (onderzoek huisterp, rom.lme, en bewoning vanaf ca.1500, muurwerk boerderij), Kerkbuurt 84 (waterput etc., 15de- 18de eeuw)in: Grondig Bekeken 8, nr.1, jaarverslag 1992, p.17-19; 1993
- Esch, C. van der.; Papendrecht- Veerdam/ Merwedeeoever (funderingen van huisjes/scheepswerf, scheepshout en losse vondsten NT), Veerweg 7 (scheepshout en scheepsgereedschap NT), Kerkbuurt 16 (dump steen van middeleeuwse kerk), Westeind 214 (huisterp 15de-18de eeuw) in: Grondig Bekeken 10, nr.1, jaarverslag 1994, p.15-23; 1995
- Esch, C. van der.; Papendrecht- Veerdam/ Merwedeeoever (losse vondsten 17de-19de eeuw, ijzeren kogel van beschieting 1813, Franse leger enerzijds en Dordrecht anderzijds), Irispad, (woonheuvel 12de- 14de eeuw)in: Grondig Bekeken 11, nr. 1, jaarverslag 1995, p.27-29; 1996
- Esch, C. van der.; Subfossiele eiken bij de Zalmsteeg, in: Grondig Bekeken 11, nr.2, p.33-40; 1996
- Esch, C. van der.; Veerdam/Jachthaven (lakenloden, verzegelloden, betaal loden scheepvaart, pijpen, aardewerk etc.), Kerkbuurt (romeinse beker en denarius), in: Grondig Bekeken 12, nr.1, p.13-; 1997
- Esch, C. van der.; Pontonniersweg/Jachthaven (losse vonsten aardewerk, munten, loden, blikken olielamp etc. stort 17de- 19de eeuw)in: Grondig Bekeken 13, nr.1, jaarverslag 1997, p.28-31; 1998
- Esch, C. van der.; Papendrecht- Constantijn Huygenslaan 6 ,(romeinse munt op stroomrug) in: Grondig Bekeken 15, nr.1, jaarverslag 1999, p.36; 2000
- Esch, C. van der.; Het Nieuwland geeft nog steeds zijn geheimen prijs, in: Grondig Bekeken 2003, nr.1

- Esch, C. van der.; Het Nieuwland geeft nog steeds zijn geheimen prijs 2.; Grondig Bekeken 2004, nr.1
- Esch, C. van der.; Papendrecht- Veerweg/Westeind , woonheuvel (LME/NT), hoek Westeind/Van Maerlantstraat (NT),Hoogendijk (LME/NT) in: Grondig Bekeken 20, nr.1, jaarversl. 2004, p.24-32, 2005
- Esch, C. van der.; Papendrecht- Bosch (fundering NT), Oude Veer/Meent (LME/NT) Grondig Bekeken 21, nr.1, jaarverslag 2005, p.25-30; 2006
- Esch, C. van der.; Papendrecht- J.R. Thorbeckesingel (PRE/ ROM), Bosch (NT, aardewerk, munten, tol-penning), Westeind (NT, metalen, aardewerk, tolpenning, as Faustina),Grondig Bekeken 23, nr.1; 2008
- Esch, C. van der.; Een Romeins pijpaarden beeldje uit Papendrecht- een moedergodin van De Meent, in: Grondig Bekeken 25, nr.2, p.5-11; 2009
- Esch, C. van der.; Een dertiende eeuwse doorgraving in de Matenasche Scheidkade, in: Grondig Bekeken 26, nr.2, p.19-30; 2011
- Esch, C. van der: Het Nieuwland grondig bekeken, Gravende boeren in het buitengebied tussen Alblasserdam en Papendrecht in de middeleeuwen, in Westerheem: 2002
- Esch, C. van der en T. Koorevaar: Archeologisch Onderzoek Ligweide zwembad Burg. Keyzerweg/Kennedylaan Papendrecht; AWN Lek- en Merwestreek; Dordrecht: 2000
- Haan, M. J. A. de: Wat 18de en 19de eeus vuilnis uit de Merwede bij Papendrecht (I), in Westerheem: 1979
- Groot, R. W. de: Inventariserend Veldonderzoek door middel van boringen Herontwikkeling Winkelcentrum Middenpolder, Papendrecht; Heinenoord: 2004
- Haan, M. J. A. de: Wat 18de en 19de eeus vuilnis uit de Merwede bij Papendrecht (II), in Westerheem: 1979
- Hallewas, D. P.: in: Jaarverslag van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, 1981; Amersfoort: 1983
- Koorevaar, T.: Matena in de gevarenzone, in: “Grondig Bekeken” 17, no.2, Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland, afd. Lek- en Merwestreek: 2002
- Lionsclub Alblasserwaard: Toeristen Gids voor de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden; Alblasserdam: zonder jaartal
- Louwe Kooijmans, L. P.: Sporen in het land. De Nederlandse delta in de prehistorie; Amsterdam: 1985
- Louwe Kooijmans, L. P.: Papendrecht (Z.H.), in: Westerheem, Jaargang XVI, nummer 8: 1967
- Markus, W. C.: Toelichting bij kaartblad 38 West Gorinchem van de Bodemkaart van Nederland 1: 50.000, Stichting voor Bodemkartering; Wageningen: 1984

- Provincie Zuid-Holland: Cultuurhistorische Hoofdstructuur Zuid-Holland; Den Haag: 2008 (internet)
- Ras, J. en L. R. van Wilgen: Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek door middel van grondboringen Locatie Tiendweg/Locatie Sportcentrum, Papendrecht, Gemeente Papendrecht; SOB Research, Heinoord: 2007
- Ras, J. en L. R. van Wilgen: Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek door middel van grondboringen Park Slobbegors, Papendrecht, Gemeente Papendrecht; SOB Research, Heinoord: 2007
- Ras, J.: Archeologisch Bureauonderzoek Bestemmingsplanherziening Noordhoek, Papendrecht; SOB Research, Heinoord: 2004
- Ras, J.: Inventariserend Veldonderzoek door middel van grondboringen Bouwkavel Moerbeihof 1 en 5, Papendrecht; SOB Research, Heinoord: 2005
- Ras, J.: Inventariserend Veldonderzoek door middel van grondboringen Bouwkavel Westeind 86 - 88 en Omleiding Overtoom, Papendrecht; SOB Research, Heinoord: 2005
- Ras, J.: Archeologisch Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek door middel van grondboringen Inrichtingsplan Tiendzone, Papendrecht, Gemeente Papendrecht; SOB Research, Heinoord: 2010
- Ras, J. en L. R. van Wilgen: Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek door middel van grondboringen 'AZC-locatie', Papendrecht, Gemeente Papendrecht; SOB Research, Heinoord: 2009
- Robas-producties/Topografische Dienst: Foto-atlas Zuid-Holland; Den IJp: 1989
- Robas Producties: Historische Atlas Zuid-Holland; Chromotopografische Kaart des Rijks 1: 25.000 (1905-1921); Landsmeer: 1989
- Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RCE): Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS II); Amersfoort, 2011
- Schakel, M. W.: 25 eeuwen Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden; Noordeloos: 1986
- Stichting voor Bodemkartering: Alblasserwaard, Bodemkundige Overzichtskaart; Wageningen: 1959
- Stichting voor Bodemkartering: Bodemkaart van Nederland 1: 50.000, Blad 38 West Gorinchem; Wageningen: 1984
- Topografische Dienst: Grote Provincie Atlas 1: 25.000 Zuid-Holland; Groningen/Emmen: 1990
- Veen, G. R. van: Inventariserend Veldonderzoek door middel van Proefsleuven Plangebied Amberdreef, Papendrecht, Gemeente Papendrecht; SOB Research, Heinoord: 2011
- Verbraeck, A.: Toelichtingen bij de Geologische Kaart van Nederland 1: 50.000, Blad Tiel West (39W) en Blad Tiel Oost (39O), Rijks Geologische Dienst; Haarlem: 1984

- Voogd, J. B. de: Inventariserend Veldonderzoek door middel van grondboringen Bouwlocatie Schoolstraat, Papendrecht; SOB Research, Heinoord: 2004
- Website Gemeente Papendrecht: www.papendrecht.nl
- Wilgen, L. R. van: Aanvullende Archeologische Inventarisatie Bestemmingsplan Oostpolder, Papendrecht; SOB Research, Heinoord: 2003
- Wilgen, L. R. van: Aanvullende Archeologische Inventarisatie Bestemmingsplan Land van Matena, Papendrecht; SOB Research, Heinoord: 2002
- Wilgen, L. R. van: Archeologisch Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek door middel van grondboringen (verkennend) Plangebied Amberdreef, Papendrecht, Gemeente Papendrecht; SOB Research, Heinoord: 2009
- www.dewoonomgeving.nl
- Zagwijn, W. H.: Nederland in het Holoceen; 's-Gravenhage: 1991

Verklarende woordenlijst

antropogeen	door menselijk handelen
C14 datering	bepaling van het gehalte aan radioactieve koolstof (C14) van organisch materiaal (hout, houtskool, schelpen, etc.) waaruit de ouderdom kan worden afgeleid. Deze ouderdom wordt opgegeven in jaren voor 1950 na Chr.
differentiële klink	verschijnsel waarbij relatief hoog of laag liggende gebieden door geologische of fysische processen laag of hoog (andersom) komen te liggen. Ook wel omgekeerde klink of reliëfinversie genoemd
dy	organische afzetting, bestaande uit fijn verdeelde afgestorven plantenresten, in stilstaand water bezonken
erosie	verzamelnaam voor processen die het aardoppervlak aantasten en los materiaal afvoeren. Dit vindt voornamelijk plaats door wind, ijs en stromend water
estuarium	een min of meer trechtvormige monding van een rivier die binnen het bereik van getijdestromingen ligt
eutroof veen	veen dat in een voedselrijk milieu ontstaan is
fluviaal	onder invloed van een rivier
geul	rivier- of kreekbedding
gorzenlandschap	gebied dat boven gemiddeld hoogwater ligt en pas bij de hoogste vloed onderloopt
gyttja	organische afzetting, bestaande uit fijn verdeelde afgestorven plantenresten, in stilstaand water bezonken
Hollandveen	alle veenpakketten die gedurende het Holoceen zijn ontstaan met uitzondering van het basisveen. De definitie van 'Hollandveen' betreft dus in feite bijna alle veenpakketten die gedurende de afgelopen 8000 jaar zijn ontstaan
Holoceen	jongste geologisch tijdvak (vanaf de laatste IJstijd: circa 9000 jaar voor Chr. tot heden)
in situ	bewaard gebleven op de oorspronkelijke plaats. Dit met name met betrekking tot onverstoord archeologische sporen en vondsten
klink	maaiveld daling van veen- en kleigronden door ontwatering, oxidatie van organisch materiaal en krimp
lagunair, lagune	ondiepe baai, beschermd tegen open zee door een strandwal of haf
marien	het milieu waar sedimentatie plaatsvindt die direct wordt beïnvloed door de zee

meanderen	zich bochtig door het landschap slingeren (van waterlopen)
mesotroof veen	veen, dat in matig voedselrijk milieu is ontstaan
modderklei	afzettingen in het perimariene gebied, bestaande uit kleiige venen en venige kleien
moertering	veenaafgraving, hoofdzakelijk ten behoeve van zoutwinning en de winning van brandstof (turf)
oligotroof veen	veen, dat in voedselarm milieu is ontstaan
oxidatie	(traag) verbrandingsproces van organisch materiaal in reactie met zuurstof
perimarien	het milieu, waarin de sedimentatie wordt beïnvloed door de zee (via het rivier- en kreekstelsel), maar waar mariene afzettingen van betekenis ontbreken
Pleistoceen	geologisch tijdperk dat ongeveer 2 miljoen jaar geleden begon. De tijd van de IJstijden, maar ook van gematigd warme perioden. Het Pleistoceen eindigt met het begin van het Holoceen
pollenanalyse	statistische studie van stuifmeelkorrels en sporen, die in sedimenten gevonden worden. Doel is onder meer milieureconstructie
regressiefase	periode waarin de zee-invloed afneemt (als gevolg van een daling van de zeespiegel of als gevolg van sluiting van strandwallencomplex) na een transgressiefase
sediment	afzetting gevormd door bezinksel of neerslag
sondeerijzer	lange, dunne metalen 'prikstok', die onder meer wordt gebruikt om antropogene sporen te op te sporen
stroomrug	restant van een door zand- en klei-afzettingen verlande, oude stroomgeul. Door differentiële klink meestal hoger gelegen dan de omgeving
transgressiefase	fase waarin de invloed van de zee zich in het binnenland uitbreidt (als gevolg van stijging van de zeespiegel of als gevolg van erosie van het strandwallencomplex)
verlandingsklei	klei die aan het einde van een transgressiefase wordt afgezet

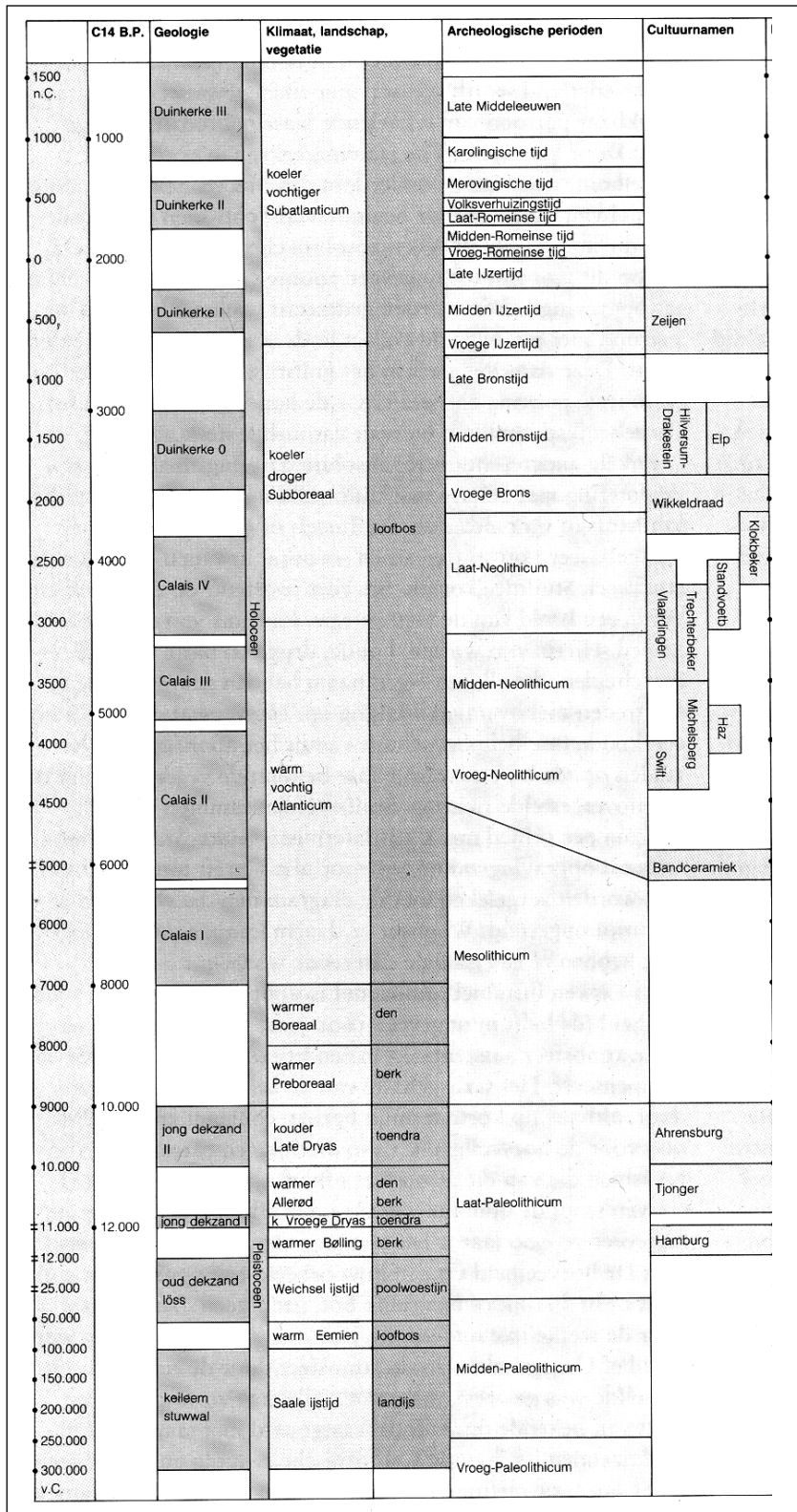
Bijlage 1

Administratieve gegevens

Projectnaam:	Archeologische Verwachtings- en Beleidskaart Gemeente Papendrecht	
Opdrachtgever:	het College van Burgemeester en Wethouders van de Gemeente Papendrecht Contactpersoon: mevrouw A. Nederlof Postbus 11 3350 AA Papendrecht Tel.: 078 -7706351 E-mail: a.nederlof@papendrecht.nl	
Uitvoerder:	SOB Research Hofweg 13, Heinenoord Postbus 5060, 3274 ZK Heinenoord Tel.: 0186 604432 Fax: 0575 476139 E-mail: sobresearch@wxs.nl	
Bevoegde Overheid:	het College van Burgemeester en Wethouders van de Gemeente Papendrecht Contactpersoon: mevrouw A. Nederlof Postbus 11 3350 AA Papendrecht Tel.: 078 -7706351 E-mail: a.nederlof@papendrecht.nl	
Datum opdracht:	18 april 2011	
Datum conceptrapport:	23 september 2011	
Datum definitief rapport:	9 juli 2012	
Plaats:	Papendrecht	
Gemeente:	Papendrecht	
Provincie:	Zuid-Holland	
Kaartblad:	38W	
Coördinaten:	ZW: 105.650/ 426.100 ZO: 109.675/ 426.200	NW: 106.375/ 429.225 NO: 110.150/ 428.900
Oppervlakte onderzoeksgebied:	ca 1000 hectare	
Onderzoeksmeldingsnummer:	15.271	
Deponering documentatie:	Provinciaal Depot Zuid-Holland Kalkovenweg 23 2401 LJ Alphen aan den Rijn Documentalist: de heer F. Kleinhuis tel: 0172-421688	
Deponering digitale documentatie:	e-depot (www.edna.nl)	

Bijlage 2

Archeologische en geologische tijdschaal

Het hierbij geboden overzicht geeft de geologische en archeologische hoofdperioden weer. De dateringen in de linkerkolom (voor en na Chr.) zijn gekalibreerd en geven de meest betrouwbare dateringen. Bron: ROB, 1988.

Bijlage 3

Overzicht voor het Holocene gebied van de gebruikelijke lithostratigrafische indeling en de vertaling naar de lithostratigrafie naar De Mulder et. al, 2003

gebruikelijke terminologie	terminologie (naar De Mulder et al., 2003)
Afzettingen van Duinkerke 3(A, B)	Formatie van Naaldwijk: Laagpakket van Walcheren
Afzettingen van Duinkerke 2	Formatie van Naaldwijk: Laagpakket van Walcheren
Afzettingen van Duinkerke 1 (A, B)	Formatie van Naaldwijk: Laagpakket van Walcheren
Afzettingen van Duinkerke O	Formatie van Naaldwijk: Laagpakket van Walcheren
Hollandveen	Formatie van Nieuwkoop; Hollandveen Laagpakket
Basisveen	Formatie van Nieuwkoop: Basisveen Laag
Afzettingen van Calais 4	Formatie van Naaldwijk: Laagpakket van Wormer
Afzettingen van Calais 3	Formatie van Naaldwijk: Laagpakket van Wormer
Afzettingen van Calais 2	Formatie van Naaldwijk: Laagpakket van Wormer
Afzettingen van Calais 1	Formatie van Naaldwijk: Laagpakket van Wormer
Jonge Duin- en Strandafzettingen	Formatie van Naaldwijk: Laagpakket van Schoorl
Oude Duin- en Standafzettingen	Formatie van Naaldwijk: Laagpakket van Zandvoort
Formatie van Twente: dekzand	Formatie van Boxtel: Laagpakket van Wierden
Formatie van Kreftenheye: rivierduinen	Formatie van Boxtel: Laagpakket van Delwijnen
Formatie van Kreftenheye	Formatie van Kreftenheye
Formatie van Kreftenheye: Afzettingen van Wijchen	Formatie van Kreftenheye: Laag van Wijchen
Afzettingen van Tiel 3	Formatie van Echteld
Afzettingen van Tiel 2	Formatie van Echteld
Afzettingen van Tiel 1 (A, B)	Formatie van Echteld
Afzettingen van Tiel O	Formatie van Echteld
Afzettingen van Gorkum 4	Formatie van Echteld
Afzettingen van Gorkum 3	Formatie van Echteld
Afzettingen van Gorkum 2	Formatie van Echteld
Afzettingen van Gorkum 1	Formatie van Echteld

Bijlage 4

SOB Research: Gegevens

SOB RESEARCH

Naam: SOB Research Instituut voor Archeologisch en Aardkundig Onderzoek B.V.
Bezoekadres: Hofweg 13, Heinoord

Postadres: Postbus 5060
3274 ZK Heinoord

Telefoon: 0186 604432
Fax: 0575 476139
E-Mail: sobresearch@wxs.nl

Directeur: Jhr. J. E. van den Bosch
Raad van Advies: J. van de Erve (Voorzitter)
Prof. dr. ir. J. T. Fokkema (Vice-Voorzitter)
J. van Kerchove (Secretaris)

Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rotterdam
Inschrijvingsnummer Register: 24346983
BTW nummer: NL 8118.55.600.B.01

Bankrelatie: Rabobank Graafschap-Noord
Rekeningcourant: Nr.: 3543.43.181